

Ылам ыйын 22 күнэ -- Ньюкуолун күнэ!

Чурапчыга күн тахсар!

САҢА ОЛОХ

Чурапчы улуунун хаһыата

ХАҤЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

12+

2019 сыл
Ылам ыйын
21 күнэ
оптуорунньук
№ 36
(11593)

Улууска — бу күнүргэ

БАРЫБЫТЫН ДОЛГУТАР БОППУРУОС

оноһуллар турар. Маныаха элбэх штат сарбыллар көрүлүр.

Муннааха мустубуттарга дыкутаат Михаил Гуляев бу бырайыагы опоххо киллэрэргэ олус болҕомтолоохтук сыһыаннаһарга, эрдэттэн дыоммут-сэргэбит үлэлээх буолалларыгар, итинтэн сылтаан тыа дьонун опобо-дьаһаба эмсэһэлээбитигэр кыһалларга эттэ. Ол курдук сокращенияга түбэлтэн, үлэтэ суох хаалгы түбэлтэтигэр дьиз көргөн, биридмилээн да дьон хамнаһа, дохуота суох буолан охсууну ылыахтарын, үлэ көрдөөн киин сирдэргэ көһүү сабаланырын,

дэриэбинэлэр ахсаан өттүнэн анчаан, сайдыылары хааччахтанан баралларын сэрэттэ.

Салалталар салайар тэрилтэлэрин билигин туруктарын, бырайыакка кириэргэ хайдах былааннаалларын туһунан үөрэх салалтатын начаалын-ныгын солбуйааччы Илья Чичигинаров, киин балыыһа начаалынныга Александр Коркин, култуура салалтатын начаалын-ныга Дмитрий Попов иһитинэрини онордулар.

Иһитинэриилэри дьүүлээһингэ тыл эппиттэр штатнай расписание

нормативтарынан, сокуоннарга опобураа оноһулларын да иһин опохтоохторун бырайыак тыа сиригэр опохтоохторун интэриэсин көрбөтүн, оннооҕор саҥа тутуллан үлэсэ киллэриллэбит тэрилтэлэр, оскуолалар үлэлиттэрэ, үөрэнээччилэр аччыыр, кыһчатыллар туруктаахтарын кириитикалээтилэр. Муннаах түмүгэр уһуйаан, оскуола, доруобуйа харыстабылын, култуура тэрилтэлэрин салайааччыларын барыларын кытары биридмилээн кэпсэтэн, штаты быһаарсалларыгар, тустаах докумуоннары бэлэмнииллэригэр соруудахтатта.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Ылам ыйын 13-25 күнүргэ — Дьиз көргөн декадата

СИБЭККИ БЫРААҤЫННЫҤ

арассаада — өлгөм үүнүү» (агрооскуолалар кытталлар), «Эмтээх үүнээйини тэнитээччи», «Кэскиллээби салайсан, быяаны уһансан» (бааһынай хаһаайыстыбалар уонна тэрилтэлэр кытталлар), «Сибэккинэн көрөни дэлэтээччи» (элбэх араас сибэккилээхтэр).

Маны таһынан Сибэки бырааһынныгын чэрчитинэн аабыга интэриэсин тартыыга анаан, араас куонкустары сыллата ылабыт. Чэпчэки сыанаба араас сурунааллары атыылыбыт. Ылам ыйын 18 күнүгэр Саха сирингэр Ньюкуолун күнэ бэлиттэнэринэн, быйылгы бырааһынныгытыгар «Ньюкуолун сибэки барахсан» хоһоон аабы күрээ ытылына. Барыта 7 киһи кытына. Бастагы бириистээх миэстэни Александра Дьячкова, иккис миэстэни Надежда Колпазниковна, үлүс миэстэни Надежда Данилова ылары ситистилэр. Сыллата бу бырааһынныкка көхтөөхтүк кыттар улуустат опохтоохторугар махталбытын тиздэбит. Быйылгы сайын өн-быйан, өлгөм үүнүүлээх, уйгулаах буоллун дьон дыоммуттар-сэргэбитигэр баҕа санаабытын тиздэбит.

Александра Седалищева, Одьулууннаабы аграрнай техникум сибэкини үүнэрээччигэ, көрөөччүгэ:

«Сибэки бырааһынныгыгар быыл Одьулууннаабы аграрнай техникум бастаахтыгыттар. Эрдэниһиликпит дьаарбанкатыгар эрэ атыылыыр этибит. Булун 100-чэ үүнээйини — бархатцы сибэки, бизэс, «Белый налив»,

«Скороспелка» помидордар арассаадаларын атыыга аҕалыппыт. Дьон сибэкини өлгөмнүк атыылаһар эбит. Бархатчыларбытын түргэн баҕайытык атыылаһан бүтүрдүлэр. Бэйэбит да соһуйдубут.

Петунья арассаадаһын массынаба сатаан батаран аҕалбатахпыттан кэмсинэ аҕай турабыт. Помидордарбытын быйыл эрдэ олордубут, ол иһин 30 солк атыылаатыбыт.

Сибэки бырааһынныга үчүгэй тэрээһиннээхтик ытылына. Эһиил эмиз кыттар былааннаахпыт.

Марфа ПЕТРОВА

БАСТАКЫТЫН СҮРЭХТЭММИТ КУОНКУРУС

Кизэ 17 чаастан «Айылгы» Култуура киинигэр «Хотунум — мин ийэм, кийитим — мин дьүөгэм» дьиз

ТОС-тар икки ардыларыгар куонкурус аан бастаахтын сүрэхтэнэ. Бизэ хотуннаах кийит 5 түһүмэһинэн күрэхтэстилэр. 1-кү түһүмэх — бэйэни билиһиннэри, 2-с хобби, 3-с ситуацияларга эппизтээһин, 4-с — талаан уонна 5-с кизээһини былаачыйаах дефиле. Кийиттэр бары хотуннаах кытта, күрдьыга даҕаны, дьүөгэли курдуктар. Бэйэ-бэйэлэрин ситэрсэн, өйөһөн, 5 түһүмэх тухары сэттиһэ сырыттылар.

Түмүк «Чаран» ТОС-тан Людмила Евдокимовна кийитинэн Любовь Дмитриевна кыайы өрөгөйүн биллэр. «Талба талаан» аат Екатерина Михайловна кийитинэн Ирина Михайловна Поповтарга, «Истин сыһан» аат Надежда Ивановна кийитинэн Ольга Георгиевна Кардашевскайдарга, «Алаһа дьиз ааннааллар» аат Розалия Петровна кийитинэн Мотрена Витальевна Пермьяковтарга, «Кэрэ көстүү» аат Татьяна Афанасьевна кийитинэн Анна Васильевна Степановтарга илгэрилиннэлэр.

Кытааччылар бары ымпыгар-чымпыгар тийэ бэлэмнэммиттэрэ көстөр. ТОС опохтоохторо бэйэлэрин кытааччыларыгар күөс-көмө буоллулар. Онон ТОС-тарын туһугар кыһаллан кыттыбыттарга өссө төгүл истин эбэрдэбитин тиздэбит.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ
хаартыскага түһэриллэр.

Ылам ыйын 17 күнүгэр норуоттар икки ардыларынаабы Дьиз көргөн күнүн бэлиттиир декада чэрчитинэн, Ленин аатынан киин болуоссакка үгэскэ кубулуйбут «Сибэки бырааһынныга» бэрт тэрээһиннээхтик ытылына.

Бу күн араас сибэки, оһурут аһын арассаадаларын, талах мастары, сибэкини олордорго анаммыт мас иһиттэри атыылаһа, хаһаакка, сурунаалга суруттараары улуус дьонно-сэргэтэ тобуоруна муһунна.

Тэрээһин үөрүүлээх чааһыгар улуустаабы счетнай паалаата бэрэссэдээтэл Иннокентий Матвеев, Чурапчы нэһилиэгин баһылыга Владимир Сивцев Дьиз көргөн күнүнэн истинник эбэрдэлээтилэр, сайын өлгөм үүнүүнү ылаалларыгар баҕардылар. Салгы Иннокентий Константинович 2018-2019 сылларга үрдүк ситиһимлээх, араас эреспүүбүлүктээби, улуустаабы дьиз көргөн күрэхтэрин кыайылаахтарыгар, призердарыгар Чурапчытан Верхосцевтар, Слепцовтар, Семеновтар, Сылантан Борисовтар, Телөйтөн Капрыновтар, Мугудайтан Дьячковскайдар дьиз көргөннэригэр улуус дьаһалтатын наҕараадаһын туттарда. Онтон Владимир Дмитриевич чөл опобу тарбатар, бизэ туруктаах, Лукиннар дьиз көргөн аҕа быһылыгар Максим Петровичка нэһилиэк бочуотунай грамотатын, үрүм көмүс бэлэни чиэстээхтик туттарда.

Бу кэнигтэн улуустаабы бибилэтиэкэ дириэктэрэ Вера Платонова эбэрдэлээн туран, Сибэки бырааһынныгыгар сыллата көхтөөхтүк кыттар дьонно анал ааттары туттарда. Быйылгы анал ааттар кыайылаахтарынан буоллулар «Сибэкинен көрөни дэлэтээччи» Любовь Неустроева (Чурапчы), «Дэлэй арассаада, өлгөм үүнүү» — «Березка» уһуйаан кэлэктиибэ (Чурапчы), «Көхтөөх оһуруоччут» — Семен Макаров (Чакыр), «Кэскиллээби салайсан, быяаны уһансан» — Матрена Федорова (Сылан), «Эмтээх үүнээйини тэнитээччи» — Октябрина Ожорокова (Чурапчы).

Вера Платонова, улуустаабы бибилэтиэкэ дириэктэрэ:

Билим улуустугар Сибэки бырааһынныга быйыл 22-с төгүлүн ытыллар. Бырааһынныгы кэлини сылларга улуустаабы киһи бибилэтиэкэ улуус дьаһалтатын дьиз көргөн уонна оҕо аймах отделин (сүрүн испиэлиэс Татьяна Бушкова) кытары биригэ тэрийэн ытабыт. Сибэки бырааһынныга улууссаларбытын көбөрдүүгэ, хас биридди ыал талгэһэтин сибэкинен симииргэ уонна дьиз көргөн бэйэтин билиминнээх оһурут аһынан хааччынарыгар, өлгөм үүнүүнү ыларыгар, дохуот киллэринэригэр төгүү күөс, көмө буолар. Ол да иһин 20-тэн тахса сыл устата өссө кэнээ, сайдан ытылла турар нэһилиэһнээбэ наадалаах дьаһал буоларын туһулуур. Быйылгы тэрээһингэ барыта 32 чааһынай дьон уонна 3 агрооскуола кыттыыны ытылар. Сылын аайы 5 анал ааты таһаарабыт. Анал ааттар сылын аайы кыратык уларыаллар. Ол курдук, быйылгы номинацияларбыт «Көхтөөх оһуруоччут» (саамай элбэх араас көрүн арассаадалаахтар), «Дэлэй

Ыам ыйын 22 күнэ — сайылык күнэ

Сайылык — өлгөм үүт, эмис эт

Сайылыгым барахсан
Дьэдьэн уга кизгээлээх,
Хатын-чаран алардаах,
Оттон уга оһуордаах,
Бэстээх үрдүк мырааннаах.

Өбүгэлэрбит аһыс ыйдаах кыһыны

этэннэ туораан кыстыктарыттан сүөһүлэрин үүрэн, сайынны күөх быһантан маччирэни туһанаары бэс ыйын сабаланыта эрдэттэн бэлэмнэнэн, үөрэн-көтөн, дьиз кэргэнинэн сайылыктарыгар ат, оһуус тэпизгэтигэр малларын-салларын тизэн көһөллөрө. Сайылыкка көһүү бэйэтэ тусла сиздээх-туомнаах Саас сайылык дьизбэ көһүүх иннинэ саха дьонно кыһыны этэннэ туораатыбыт дьин аал уоттарын оттон, дьиз иччилэригэр махтаналлара. Сарсыарда эрдэ туран, тэлгэлэригэр иннин ыраастыыллара. Дьиз бағанатыгар хатын сабырдахтарын кыбытан, хотон аанын иннигэр түптэни уматан, бастын ынахтарын хотонтон таһааран арчылыыллара. Дьизлээх дьонтон аба саастаах киһи сүөһүлэри хан сыйыгыга тахсан элбэх үүтү, аһы биэрэ турдуннар дьин алгыһын этэрэ. Оттон дьизлээх тойон көһөрүгэр бэлэмнэнэн, таһаастарын сыарбаба тизэн баран, бүтэйдэн ааныгар кэлэн дэйбииринэн кириэс охсоро.

Айанныллыларга эр киһи ойбунаан инники бараллара, оһолор кинилэр кэннэлэриттэн батыһаллара. Улаханник үөрбөккэ эра, элбэх саната-инэтэ суох көһөллөрө, тобо дьизлээх, улаханник санардахтарына хотон, дьиз иччитэ соһуйар эбит.

Сайылыктарыгар көһөн тийэн, титиик аанын аһарыгар дьизлээх тойон дэйбииринэн кириэс охсор. Оһолор тоһуус сиргэ түптэ уматаллар. Титиик иһигэр бастын бағанаба алгыс ото-маһа бэлэмнэнэр. Алгыһы ыал аһата эбэтэр эмээхсин толоруон сөп. Уот оттон баран сир дойдун иччитэ Аан Алахчын Хотунтан, титиик иччиттэн көрдөһөн, сылгы сизлинэн уматан сыт таһаараллар. Оттон чоһу ылан, хотон ортоку бағанатыгар аһалан, эмиз сыт таһааран ыраастыыллар. Ынахтарын титииккэ баайан баран, дьизлээх тойон дэйбииринэн арчылыыр. Күрүөтүн аанын сабар. Ынахтарын баайталаан, бастакы ыаммыт үүтү ыйрайдарга биэрэр. Оттон дьизбэ кириэн алгыс этэр.

Дьахталлар дойдун иччитигэр анаан бэлэмнээбит саламаларын хотон иһигэр ыйыыллар. Титиик бағанатын таһыгар уот оттон, титиик иччитин арыылаах алаадынан, саламаатынан аһаталлар. Үүт холбуйар улахан төгүрүк хамыйабынан суораты баһан ылан ыһаллар.

Сүһүөхтээҕи бүдүрүтүмэ,
Энээннээҕи тэмтэрүтүмэ,
Ураа муостааҕын хотойдуу,
Ньыраһын мэһирээтин,
Ынаһын маһыраатын.

Аһыыр оһуһун айаатаатын!
— дьиллэр, ол кэннэ дьон бары алаадыларын, саламааттарын титиик иһигэр олорон аһыыллар.

Сайылыкка олорон кустаан, балыктаан, сир астаан, сыт тахсар отторун оттоон, дьыл ханник да кэмтэтэн, кыһалбата суох көнүл олорор кэмнэре этэ. Ол иһин билгил кырдыаһас саха киһитэ сайылыгы олус күндүтүк саныыр. Балаһан ыйын санатыгар сайылыктан көһөн оторго тахсаллар, ол тахсан хаар түһүөр дьизри алтынны ыйга дьизри олороллор, оттоһубут алаастарыгар сүөһүлэрин маччитан, кыһыны этэннэ уораатын дьин уоталлар.

Оройуонга колхуос, совхуос эмнэригэр хас нэһилиэк ахсын,

бөһүөлэктэн тэйиччи 4-5 электроуоттаах сайылыктар бааллара, сайылыкка титииги эрэ санардан туталлара, ыанньыксыттар былыргы дьизлэргэ, балаһаннарга олорон үлэлииллэрэ, ынахтарын күннэ үстэ-түөртэ ыыллара, күһүн балаһан ыйын бүтүөр дьизри олороллоро, салгыы маччирэннэрэ бүтүгүнэ маччирэннэрэ сиргэ оторго хаар түһүөр дьили олороллоро, суола-иһэ суох сайылыктарга үүттэрин хас ыам ахсын сэллэрээтэрдээн, сүөгэйинэн сүүрдэн, арыылаан доһуоту аахсаллара. Үүт туттарар пуунга кыһыл муннуктары тэрийэллэрэ, хас биридди ыанньыксыкка тоһо үүтү ыырыгар сорууда бэриллэн, куоталаһы тэриллэн, үлэбэ көбүлээн, ким хайдах үлэлээн иһэригэр экран олорон, ый ахсын санардыллан, сырдатыллан иһэрэ, бөһүөлэктэн көһө сылдыар бибилигэтигэ кинигэ, сурунаал, хаһыат аһалан уларсан ааһаллара, үлэ-хамнас солунун тиһигин быспакка, оройуонтан, нэһиликтэн лектордар кэлэн кэпсээн-ипсээн, кэнсиэр көрдөрөн сэргэхситэн бараллара. Отдөпөнибэ баар сайылыктары түмэн, ыанньыксыттар күннэрин олус тэрээһиннээхтик профсоюзустар тэрийэн ыһталлара, үлэлээх эт кымыс хайаан да баар буолара, араас күрэхтэһиилэри тэрийэн, ыллаан-туойан, үлэ бастыһына бириэмийэ ылан, олус астынан бараллара.

Оройуонга үрүн илгэни үрүлүтэ сүүрдүбүт, араас кэмнэ үлэлээн ааспыт ыанньыксыттар, ыччат сүөһүнү көрөөччүлэр нэһилиэк аайы албаһтар Хадаар нэһилиэгиттэн чөмпүйүөн-рекордсмен ыанньыксыт, ыччат наһаабынныга, Октябрьскай революция, Үлэ Кыһыл Знамятын уордьаннарын кавалердара, норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ Кузьмина Агафья Тарасовна 1 ынахтан 4296 кг, Мугудайтан Үлэ Кыһыл Знамятын 3 истиэпэннээх уордьаннаах Оконешников Никандр Иванович биір ынахтан 4275 кг, Сылантан Никифорова Анна Афанасьевна, Макарова Акулина Гаврильевна, Арыылаахтан Иванов Михаил Иннокентьевич, Болтоноттон Егорова Евдокия Васильевна, Соловьевтан Кронникова Елена Николаевна, Сергеева Анна Львовна, Одьулуунтан Карпова Мария Андреевна элбэх үүтү ыаннар солхуостарын, оройуоннарын сайдыытыгар көмүс кылааттарын киллэрсибиттэрэ.

Ыччат сүөһүнү төлөһүтүүгэ Болтоноттон Картузов Сизой Николаевич, Винокуров Амос Алексеевич, Арыылаахтан Демьянов Николай Николаевич уо.д.а маччирэни сатабыллаахтык туһанан, үрдүк ыйааһыны ылары ситиспиттэрэ. Оройуонга Ленин аатынан

колхуос бэрэссэдэстэлинэн Николаев Егор Семенович үлэлиир кэмигэр 1966 с. Одьулуунга аныгылыы 100 ыанньыкка толору механизациялаах, ынабы «Елочка» аппараатынан ыыр, бетон муосталаах, дуустаах титииктар, икки этээстээх үлэһиттэр олорор дьизлэрэ «Туолбут», «Хараандыйа», Мындабаайыга «Хайырбас» сайылыктарыгар тутулан, сүөһү көрүүтүн ыарахан үлэтин чэпчэтигэ, үчүгэй хаачыстыбалаах бородууксуйаны онорууга улахан төһүү буолбуттара. Бу улахан тутуулары хойукка дьизри үгүс дьон ыччат ааттаан-суоплаан көрөн бараллара.

Кэлин ырыынакка кириии кэмнэригэр сайылыкка тахсан сайылыыр хаһаайыстыба суобун кэриэтэ буолбута. Урукку сайылыктар суоплара оһоһулуубат, электроуот ситимнэрин ким да көрбөт-истибэт буолан, урускалланан симэлийбиттэрэ.

Улууска биір бастакынан 1998 сыллаахха «Туолума» бааһынай хаһаайыстыбатын салайааччыта, Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, улууска араас салайар үлэлэргэ үлэлээбит Николаев Михаил Данилович уонна 3 хаһаайыстыба биір сүбэнэн кыттыһан, бөһүөлэктэн 1 км тэйиччи Кыыс Амма кэрэ мизстэтигэр «Кэлэбэйгэ» аныгылыы тупсаһай тутуулаах олорор коттежд дьизлэри, типовой баанньыктары, тэпилииссэни, күрүөнү-хаһааны туттан, уу ситимин тардан, оһо оонньуур быһаһааккаларын тупсаһай ғына оһуордаан-мандардаан оностон, улуус, өрөспүүбүлүкэ бааһынай хаһаайыстыбаларыгар үтүө холобур буолбуттара.

Ол иһин 2006 сыллаахха «Тыа сириг сайдыытын» федеральнай, национальнай бырайыагын олоххо киллэриигэ, сайынны кэмнэ маччирэни толору туһанан, үүт былаанын толорууга, сүөһү көрүүтүн ыарахан үлэтин чэпчэтигэ, үлэһиттэр олорор, үлэлиир усулуобуйаларын тупсарыга, «Сайылыктааһын» бырагыраама өрөспүүбүлүкэбэ биір бастакынан ылыллыбыта. Улуус баһылыгын бастакы солбуйааччы Попов Николай Николаевич, улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын салалтатын начаалынныга Оконешников Конофонт Федорович, «Чурапчы» ТХПК салайааччыта Ноговицын Андрей Тимофеевич, СӨ Тыатын хаһаайыстыбатын министриэ Степанов Айаал Иванович үс өрүттээх сөбүлэһиилэринэн уонна өрөспүүбүлүкэ бырабыыталыстыбатын 180 №-дээх 2006 с. кулун тутар 1 күнүнээҕи дьаһалыгар олобуран, улууска улахан бааһынай хаһаайыстыбалар сирдэригэр 14 нэһилиэккэ 100 ыанар ынахха

саһа сайылыктар биір типовой бырайыагынан, ынабы массыынанан ыыр, үүтү сойутар оборудованиелар, дизеллэр, үлэһиттэр олорор дьизлэрин, тугууга куонкурус биллэриллэн, 7730 тыһ.солк. өрөспүүбүлүкэ, улуус буддьүөтүттэн 3000 тыһ.солк., уопсайа 10760 тыһ.солк. үбүлэнэн, бэс ыйын 15 күнүгэр дьизри тутулан бүтэн, үлэбэ кириэн, элбэх үүт ыаныллыбыта. 2007 с. улуус бэйэтин буддьүөтүттэн 3000 тыһ.солк. көрөн, эбии икки сайылык тутуллубута, «Чурапчы» ТХПК бырабылыанньатын сөбүстэ үрдүк хаачыстыбалаах үүтү ыаһынна сайылыкка тахсан үлэлиир хаһаайыстыбаларга үлэлэрин көбүлээн тутар үүтүгэр эбии бэйэтин үбүттэн субсидияны көрөн, сыплата үлэлэтэр, күһүн ынабы маассабайдык ыһтыы, уопларыы кэмигэр сайылык 57 бостуугар хамнастаан көбүлээһин олохтоммута.

2018 сыллаахха улууска 26 сайылыкка 56 хаһаайыстыба 2664 ынах сүөһүнү, ол иһигэр 1149 ыанарынабы сайылыкка таһааран сайылаабыттара. Алаһартан 68 саастаах бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта Лыткин Николай Николаевич «Таастаах» сайылыкка кэргэнинэн Матрена Афанасьевнаһын оһолорун бэйэлэрин эппиэттэригэр ылан, хамнастаан, 50-ча ыанар ынабы таһааран, 81.2 туонна үүтү ыабыттара. Арыылаахтан Борисов Николай Николаевич «Дулба» сайылыкка 93 туоннаны, Бахсыга Местников Василий Васильевич «Наттаабайга» - 99.4 туоннаны, Одьулуунга Михайлов Михаил Петрович «Дирин Атахха» - 222 туоннаны, Сыланна Трофимов Петр Дмитриевич «Сантараакка» - 56.2 туоннаны, Хайахсыкка Федотова Ольга Ивановна «Балыттымаба» - 47 туоннаны, Төлөйгө Смирников Дмитрий Васильевич «Мээндийбэ» - 69.3 туоннаны, Болугурга Луковцева Мария Константиновна «Саппаас Ожко» - 68 туоннаны, Төлөйтөн кэтэх хаһаайыстыба салайааччыта Захаров Владимир Миронович, уо.д.а сайылыкка тахсан, өлгөм үүтү ыан, атыттарга холобур буолбуттара.

2017-2018 сс. Саха өрөспүүбүлүкэтин «Сайылыктааһын» тутуунан сокуонугар олобуран, тыа хаһаайыстыбатын министриэтибэтэ өрөспүүбүлүкэтээҕи анал бырагыраама-маттан 120 төбө ыанньыктаах тэрээһиннээх хаһаайыстыбаларга 4 мөл. солк. суумалаах саһа типовой механизациялаах сайылыктары тутууга куонкуруһу биллэрэн, өрөспүүбүлүкэүрдүнэн 6 хаһаайыстыба сайылык тутунулар, олор истэригэр Болугур нэһилиэгиттэн «Мындабаайы» ТХПК (салайааччы Ноев Дмитрий Дмитриевич) «Халбаныкы» сайылыкка саһа сайылык туттан киллэрибитэ.

Быйыл 2019 сылга 7627 туонна үүтү соботуопкалыыр былааннаахпыт, 7500 ыанар ынах, 953 тингэлээр бааллар.

Саһаны саһа онорбут сүрүн дьарыгы-ынах сүөһү, сылгы иитиитин салгыы сайыннаран, сайылыктааһыны салгыы тэнитэн, сайыннаран, бородууксуйа оноруутун улаатыннаран, доһуот аахсан, бэйэ аһын-үөлүн дэлэтэн иһэрбит наада. Титииккэ ынах маһыраатаһына, алааска аһыыр оһуус айаатаатаһына, сыйыгыга үөр сылгы ингэрсидьэтинэ, сайылыкка түптэ буруота унаардаһына, эдэр ыччат ылсыһан үлэлээтэһинэ ханнык баһарар үлэ кыайтарыаба.

Мария МАКАРОВА,
Тыа хаһаайыстыбатын
салалтатын кылаабынай
зоотехнигы.

Энги болжомтохуугар

Сэргэх дыһал

КЫТААНАХ БӨБҮ ТИЭЙИИГЭ САНА ТАРИФТАР

Кытаанах бөбү (төөрдый коммунальный отход) тизийиэ сокуонна уларытылары киллэрээһин, бастаган турен, айылбаны харыстыыр сыалтан киллэриллэр. Иккинэн, кытаанах бөхтөн туһалааһын арааран, иккитээн туһаа таһаары соруга турар.

Российский Федерация федеральной сокуоннарыгар олобуран кураанах бөбү-сабы тизийи, суох оноруу (утилизация) сана быраабылалара киирдилэр.

Чурапчы улууһугар кураанах бөбү (төөрдый коммунальный отход) тизийиэ регионнаабы операторынан Дьокуускайдаабы „Саха сириинээби экологический систиэмэ“ ААО буолар. Чурапчы салиэнньэтигэр ити үлэни толороччу— „Хатан“ ХЭТ.

Сыана политикаһын быһаарар судаарыстыбаннай комитеттин олохтоолуунан Чурапчы улууһугар (2000-тан 20000 ть. дьэри нэһилиэнньэлээхтэргэ) тариф мунутуур үрдүк сыаната быһыллыбыта. Элбэхквартиралаах дьэилэргэ биир киһиэхэ—112 солк. 91 харчы, чааһынай дьэилэргэ 119 солк. 93 харчы. Төһөнү ылар расчёт квартираабы пропискалаахтар, чааһынай дьэилэ олорооччулар ахсааннарынан быһаарыллар.

Бу тарифка тизийи эрэ телебүрэ буолбакка, бөбү суортааһын (обработка), суох оноруу (утилизация) ороскуоттара киирэллэр. Манна бары ирдэбилгэ эппиэттир бөбү харайар түтүүлэр онорууларын ороскуоттара киирбэтэр.

Регионнаабы оператор.

Хадаардаабы “Эксклюзив” коллекционердар түмсүүлэрин 5 сыла

Үйэлээби, туһалаабы онорор, тэнитэр дьарык — өрүү көдүүстээх, дьону түмэр айылгылаах

“Эксклюзив” коллекционердар түмсүүлэрэ муус устар 24 күнүгэр 2014 сыллаахха Хадаар нэһилиэгэр “Тускул” Норуот айымньытын дьэитин иһинэн библиотэтикэбэ кииннэнэн үлэтин сабалаабыта. Бу күн нэһилиэк коллекционердарын түмэр сыаллаах “Эксклюзив” дьэн ааттаах куонкурус-быыстапка тэриллэбит. Быыстапка кэнниттэн “Үйэлээби, туһалаабы онорор, тэнитэр дьарык — өрүү көдүүстээх, дьону түмэр айылгылаах” дьэн санаанан салайтаран, түмсүүбүт үлэтин сабалаабыта. Түмсүүбүтүгэр 21 киһи сылдыар. Бары далбар хотуттар, ыал ийэлэрэ, эбэлэрэ.

2017 сыллаахха бастакыбытын Чыаллара нэһилиэгэр быыстапканы тэрийбиллэ. Үлүсүт скандинавскай хаамынан дьарыктанар буолан, бу икки дьарыгы дьүүрэлээн, маастар-кылааһы көрдөрөн, күрэхтэһэн кэлбиллэ. 2019 сыллаахха Кытаанах нэһилиэгэр “Биһиги ССРС оҕолоробут” улуустаабы коллекционердар түһүлгэлэригэр баран кыттан, дьону-сэргэни көрөн, уолут атастаһан, бизс сыллаах үбүлүөбүтүн тэрийиэхэ дьэн торуму ылынан, түһүлгэбитин тэрийдибит.

Ол курдук, тэрээһиммит ыам ыйын 11 күнүгэр буолан ааста. Бу күн биһиэхэ Таатта улууһун Ытык Күөлүттэн “Талба”, Харбалаахтан “Дьонун дьарык”, Черкөөхтөн “Кэрэмэн”, Уолбаттан “Уолба”, Мэнэ Ханалас Төнүлүттэн “Абылан”, Чурапчыттан “Маарыкчаан”, Диринтэн “Олох ситимэ” коллекционердар түмсүүлэрэ ыалдьыттаан, биһиги тэрээһиммитин кизгэтэн бардылар. Уолсайа тэрээһингэ 73 киһи кэллэ. Дьикти дьарыктаахтар быыстапкаа халандаардары, сувенирдары, статуэткалары, броштары, значоктары, тэттик кинигэлэри, былааттары, туос иһиттэри, хомустары, колокольниктары, чаһылары, суутуктары, зажигалка эгэлгэтин, араас омух банкнотун, былыргы кумаабы харчылары, манньааттары, оонньуур аттан сабалаан ракушкалары, куукулалары, ат сууруутун бырагырааматыгар тийиэ, уо.д.а. киһи эрэ сөбө, хайбы, кэрэхсии көрөр малын-салын аҕалбыттар. Кинилэр коллекцияларын көрдөрөллөрүн

таһынан, хас биирдиилэрин туһунан киһи эрэ сэргээн истэ туруох курдук интэриэһинэйдик кэпсээбиттэрэ. Тэрээһин кэмигэр “Отличное пополнение в коллекции” аахсыа ытылынна.

Бастын коллекционердарга анаан, күрэх анал ааттарынан ытылынна.

• “Эксклюзивная коллекция” анал ааты сэбискэй фотоаппарат эгэлгэтин мунньар, “Талба” түмсүү салайааччыта Иван Иванович Табунанов ылла.

• “Успуорт эйгэтэ коллекция” анал аажа значоктары, матээллэри, мас тардыһыыга сыһыаннаах маллары 50 сыл устата хомуйбут “Маарыкчаан” түмсүүттэн Иван Николаевич Попов тигистэ.

• “Личный блог” анал ааты “Эксклюзив” түмсүүттэн Ирина Николаевна Филиппова ылла. Кини инстаграмна бэйэтин коллекциятын дьон дьүүлүгэр таһаарар, кэпсиир. Уолсайа 700-тэн тахса хаартыскалаах.

• “Фанат своего дела” анал ааты “Дьонун дьарык” түмсүүттэн Анна Николаевна Канаева ылла. Кини 32 сыл устата хомус арааһын мунньан, түмэли аспыт.

• “Бастын коллекционер түмсүүтэ” анал аат хаһаайынынан Төнүлүттэн сылдыар “Абылан” түмсүү (сал. Е.К. Михайлова) буолла.

• “Мисс коллекционер” ааты Диринтэн сылдыар сана тэриллэбит “Олох ситимэ” түмсүү чилиэнэ Ольга Михайловна Макарова сүктэ. Кини былыргы кумаабы харчылары мунньар.

Долгугуулаах умнуллубат күн фуршетинан түмүктэннэ. Түмсүүлэр доҕордоһуу сыһыаны үөскэтэн, быйыл Чурапчыга ытыллар өрөспүүбүлүкэтээби коллекционердар түһүлгэлэригэр көрсүөхлүт дьэн эрээн хааллыбыт. Тэрээһингэ кыттыбыт, көмөлөспүт дьоммутугар барба махталбытын тиздэбит.

Л.Н. НОГОВИЦЫНА,
“Эксклюзив” түмсүү салайааччыта.

Тыа хаһаайыстыбата

Үт соботуопкатын муус устар ый түмүгүнэн

Наслега	План 2019 г	за отчетный месяц 2019 года						за январь - апрель 2019 ода				
		апрель		(- +) тонн	в %	Закуп 2018г	2019г к 2018 г	план	факт	(- +) тонн	Закуп 2018 г	2019г к 2018 г
		план	факт									
Алагарский	395	14,91	24,38	9,47	163,5	18,63	5,75	39,33	52,438	13,11	50,55	1,886
Бахсытский	361	13,64	21,37	7,73	156,7	13,11	8,27	35,97	40,832	4,86	30,03	10,801
Болтогинский	327	12,35	5,75	-6,60	46,5	5,47	0,28	32,58	8,726	-23,85	14,72	-5,993
Болугурский	686	25,91	14,47	-11,44	55,8	23,46	-8,99	68,33	50,065	-18,26	74,56	-24,498
Арылахский	288	10,86	8,05	-2,81	74,1	8,19	-0,14	28,64	28,767	0,13	22,37	6,396
Кытанахский	249	9,38	4,86	-4,52	51,8	6,09	-1,24	24,74	14,989	-9,75	12,01	2,980
Мугудайский	474	17,88	16,19	-1,69	90,5	22,18	-5,99	47,17	39,779	-7,39	44,78	-5,003
Ожулунский	711	26,83	22,07	-4,76	82,3	26,68	-4,61	70,77	43,079	-27,69	77,57	-34,493
Соловьевский	522	19,7	33,94	14,24	172,3	34,96	-1,03	51,97	65,521	13,55	62,97	2,548
Сыланский	806	30,41	22,52	-7,89	74,1	25,13	-2,61	80,20	47,994	-32,21	65,35	-17,355
Телейский	349	13,16	13,22	0,06	100,5	14,61	-1,39	34,72	34,926	0,21	34,15	0,774
Хадарский	383	14,47	13,47	-1,00	93,1	19,30	-5,84	38,16	29,374	-8,79	34,85	-5,480
Хатылынский	399	15,05	18,51	3,46	123,0	13,73	4,78	39,69	41,277	1,59	37,67	3,607
Хаяхсытский	308	11,61	11,75	0,14	101,2	10,93	0,82	30,62	21,774	-8,85	18,24	3,530
Хоптогинский	615	23,23	8,88	-14,35	38,2	19,60	-10,72	61,26	34,450	-26,81	55,36	-20,914
Чакырский	461	17,38	33,37	15,99	192,0	22,77	10,59	45,85	82,878	37,03	63,51	19,369
Чурапчинский	293	11,06	7,18	-3,88	64,9	6,13	1,05	29,09	15,962	-13,13	15,16	0,802
по улусу	7627	287,83	279,96	-7,87	97,3	290,98	-11,02	759,09	652,830	-106,26	713,874	-61,044

Үтү соботуопкалааһынна 2019 сылга былаан 7627 туонна. Итинтэн тохсунньу—муус устар ыйдарга 759 туоннаны соботуопкалыыр былаан 652,8 туоннанан топорулунна, ол эбэтэр былаантан хаалыы 106 туонна. Былырыын бу кэмгэ 61 туоннанан топорбокко иһэр этибит.

Муус устар ыйга 287,83 туонна былаантан 279,96 туонна ытылынна, 7,87 туоннанан ситэ топоруллубата. Бу ыйга ордук үчүгэйдик былааннарын 192 бырыһыан топорут Чакыр, 172,3 бырыһыан көрдөрүүлээх Соловьев, 163,5 бырыһыаны ситистит Алабар, 156,7 бырыһыаны ылбыт Бахсы нэһиликтэргэ ситистилэр. Мөлтөх көрдөрүүлээхтэринэн 38,2 бырыһыаны ыабыт Хоптобо, 46,5 бырыһыан көрдөрүүлээх Болтоно, 51,8 бырыһыаннаах Кытаанах, 64,9 бырыһыан көрдөрүүлээх Чурапчы нэһиликтэргэ буолаллар.

ТИЭРГЭН

Дьиз кэргэннэ аналлаах балаһа

ИЛЛЭЭХ-ЭЙЭЛЭЭХ ДЬИЭ КЭРГЭННЭР

Бу күннэргэ Дьиз кэргэннэ аналлаах декада күнэ хабааннаахтык ытыылла турар. «Тиэргэн» бүгүттү нүөмүрүгэр үс көлүөнэ ыалы билиһиннэрэбин. Ол курдук, «Сэрии оҕото», Көһөрүллүү кыттыылааҕа, СӨ тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ, улуус, Болтоно нэһилиэгин Бочуоттаах олохтоого Петр Соловьев уонна кини олохун аргыһа Анна, улуустааҕы, өрөспүүбүлүкэтээҕи муусукаалынай дьиз кэргэн бэстибээлин Гран-при кыайыылаахтара Айсен, Варвара Борисовтар, Чакыр нэһилиэгин дьаһалтатын тыа хаһаайыстыбатын испэсэлиһэ, эдэр эрчимнээх ыччат Илья Егоров уонна кини кэргэнэ Матрена тустарынан сэрээн аабын.

Петр Петрович уонна Анна Дмитриевна Соловьевтар 2018 сыл балаһан ыйыгар биригэ олохторунан номнуо 50 сыла буолбут. Анналаах Петр 1966 сыллаахха саас Болтоно нэһилиэгэр билсибиттэр. Аан маннай

Петр эдэр ыччаты кытта киинэҕэ сылдьан, килбик, кэрэ бэйэлээх кыыһы сөбүлүү көрбүт. Оттон ыла ыччат түмсүүтүгэр, суббуотунньуктарга көрсөр, кэпсэтэр буолбуттар. Ол биризмэҕэ Анна Силистээх сайылыгар ыанньахсыт, оттон Петр сопхуоска суоппар буолан, сайыппыкка үлэтинэн үгүстүк кэлэр - барар. Ол курдук, уоллаах кыыс симик таптаалара улам улаатан, бэйэ-бэйэлэрин чугастык санаһан, билсирэн, 1968 сыллаахха олунньу ыйга ыал буолбуттар. Кинилэр 6 оҕо амарах аҕата, иһирэх ийэтэ, 13 сиэн, 3 хос сиэн эйэбэс эбэлэрэ, эһэлэрэ буолаллар.

Петр Петрович уонна Анна Дмитриевна саастарын тухары үлэни үрдүктүк тутан, төрөөбүт дойдулар

сайдарын туһугар үлэлээн-хамсаан кэлбит дьон буолаллар. Петр Петрович тырахтарыыс буолан, сайынын окко үрдүк көрдөрүүлээхтик үлэлээн, элбэх грамотанан, дипломунан, махтал суругунан наҕараадаламмыт. Кыһынын от-мас тизийиитигэр үлэлээбит. Оттон Анна Дмитриевна сааһын тухары сопхуоска үлэлээн, биер ытыктанар ыанньахсыт буолар.

Уһуннук биригэ опоруну кистэлэнэ тулуй дьиз ыйытылар: «Кэргэнниилэр бэйэ-бэйэлэрин кытары өйөһүөхтээхтэр, өйөһүөхтээхтэр. Таптыыр киһигин хайдах баарынан ылынахтааххын. Оччоҕо эрэ олох үөрүүтүн, хомолтогун этэннэ биригэ аһарыабын, оһорунабын», - дьиз Анналаах Петр эппиэттээтэлэр.

Соловьевтар дьиз кэргэн оҕолорун кыра эрдэхтэриттэн бэйэлэрин кытта илдьэ сылдьан, үлэҕэ уһуйан, таһаан ииппиттэр. «Уолаттар кыра саастарыттан аҕаларын кытары окко,

ДЬОҢУН ОЛОХ
(Анна, Петр Соловьевтарга аныыбын)

Үтүһүмүс наар өрө тутангыт
Быыс бокуюу булбакка кэллүгүт.
Сүрдээхтик, сэмэйдик
сылдьаһыт,
Үтүөкэн холобур буоллугут.

Дьолуннаах олоху оҕолор,
Дьон-сэргэ махталын ыллыгыт.
Оҕоҕо, сиэннэргэ кыһаллан,
Иһирэх тапталы бизрдиҕит.

Этэннэ оҕолорун, ыалдьыман,
Сүүс сааска тийдээрин өйөһөн,
Кэргэн, сырдыгы түстөһөн,
Сүрдээҕи үөрүүгэ кыттыһан.
Борис Горохов

маска сылдьан биригэ үлэлээтэхтэринэ, бары өттүттэн сайдаллар», - дьиз аҕам саастаах ыал ийэтэ Анна Дмитриевна сүбэлэир.

Билигин сиэннэр, оҕолор ситиһиллэринэн кынаттанан, үөрөкөтө этэннэ олохтор. Бэйэлэрэ үөрэҕэ суох да буоллаллар, оҕолорун барыларын үөрэттэрбиттэр.

«Халлаанна үрдэл» рок-бөлөх

Сылан орто оскуолатыгар 2009 сыллаахха «Халлаанна үрдэл» вокальнай-инструментальнай ансамбыл тэриллибит. Салайааччы - Айсен Гаврильевич Борисов.

Бу бөлөх араас култуурунай тэрээһиннэргэ, кэнсиэрдэргэ көхтөөхтүк кыттыһы ылар. Өрөспүүбүлүкэтээҕи, норуоттар икки ардыларынааҕы ырыа күрэхтэрин тыыннаах муусука, рок-бөлөхтөрүн бэстибээллэрин кыайылаахтара, призёрдара буолаллар.

2013 сылтан саҕалаан сана саастаан:

1. Роберт Борисов - бас-гитара
2. Сааха Борисов - ритм-гитара
3. Ганя Борисов - вокал
4. Антон Борисов - соло-гитара
5. Надя Винокурова - ударнай
6. Алена Кривошапкина - вокал

Айсен Гаврильевич уонна Варвара Гаврильевна Сылан нэһилиэгэр билсирэн, 2003 сыллаахха ыал буолбуттар. Айсен Борисов Абый улууттан төрүттээх. Сыланна 2000 сыллаахха кулуупка үлэли кэлбит. Билигин ыал ийэтэ Варвара Гаврильевна Улахан Күөл оскуолатыгар буҕаалтырыннан, ыал аҕата Айсен Гаврильевич Сыланнааҕы баһаарынай чааска караул начаалынньыгынан үлэтииллэр. Таптыр курдук түөрт уол оҕолорхор. Оторой-моторой уолаттар Роберт, Сааха, Ганя, Антон Сылан орто оскуолатыгар ситиһиллээхтик үөрэнэллэр.

«Икки өттүбүттэн ыллыыр дьоннор бааллар. Ол курдук, аҕам туохха барытыгар дэгиттэр талааннаах киһи этэ. Ыллыыра, оһуохайдыыра, үнүкүүлүрө, сыанкаҕа да оонньуура. Убайым Майа сэлээннэтигэр муусука оскуолатыгар оҕолору саксофонна оонньууруга үөрэтэр. Ойобум Варвара эдэйдэрэ, аймахтара эмиз ыллыылларын сөбүлүүр дьоннор», - дьиз ыал аҕата Айсен кэпсир.

Борисовтар дьиз кэргэн аҕа баһылыга Айсен оҕолорун бэйэтэ дьарыктыыр. Рок

муусуканан үлүһүйэр. Ийэлэрэ муусуканы сөбүлүүр буолан, барытыгар өйүүр, көмөлөһөр эбит.

Ыал аҕата куруук муусуканы истэр, инструменнарда оонньуур буолан, уолаттара кыра эрдэхтэриттэн ырыа эйгэтигэр сыстаҕастар. «Оҕолорбут кыра сылдьан аҕаларын үтүктэн гитаранан сымыйалаан оонньууллара, барабанныыбыт дьиз биэдэрэни тонсуй да тонсуй буолаллар этэ», - дьиз күлөн-үөрэн Варвара сырдатар.

Дьиз кэргэннэн араас таһымнаах кэнсиэрдэргэ, ырыа күрэхтэригэр

дьыссааттан саҕалаан кытталлар эбит. Мантан сайын куоракка норуоттар икки ардыларынааҕы муусука конгресһын иһинэн ытыллалар «Розовая чайка» күрэххэ кыттар былааннаахтар. Онно классической репертуары үөрэтэ, дьарыктана сылдьар эбиттэр.

«Оҕолорбут барыта уолаттар буолан, биһиги дьиз кэргэннэ аҕа оруола улахан. Аҕабыт кинилэргэ холобур буолар биллэн турар, уолаттары ар дьон быһыытынан иити аҕа киһи сорууга», - диір Варвара Гаврильевна.

Илья Иванович уонна Матрена Дмитриевна Дьокуускай куоракка тыа хаһаайыстыбатын техникумугар үөрэнэ сылдьан билсибиттэр. 2009 үөрэхтэрин бүтэрэр сылларыгар ыал буолбуттар. Быйыл биригэ олохторунан номнуо 10 сыла буолбут. Егоровтар түөрт оҕолоруттан үһэ кыргыттар. Улахан кыыстара Чакыр орто оскуолатыгар 2-с кылааска үөрэнэр, икки оҕолоро дьыссаакка сылдьаллар. Кырачаан, мурун буетэ кыыстарын ыал ийэтэ Матрена Дмитриевна бэйэтэ көрөн олохтор.

Матрена Бүлүү улууттан төрүттээх. «Кыыс оҕо-омук анала. Кэргэним Илья төрөөбүт сиригэр Чакырга кэлэн сөбүлээн олохсуйдум. Атын сиргэ, холобур, Дьокуускайга олохтор туһунан толкуйдаамматтарым даҕаны», - диір Матрена.

Илья Иванович 2010 сыллаахха бааһынай хаһаайыстыба буолбут. Билигин 30-ча төбө сүөһүнү көрөллөр. Егоровтар дьиз кэргэн «ИЖС» бырагырааманан дьизлэрин туттан, 2016 сыллаахха аан маннай дьизлэрин боруһун атыллаабыттар.

Кэргэнниилэр ыал-ыал курдук кыратык этистэхтэринэ

аһарыналлар уонна тутатына умнан хэбигэллэр эбит. Дьиз кэргэннэн кыра да бырааһынньыктары бэлэтииллэр уонна хайаан даҕаны, оҕолор төрөөбүт күннэрин ыаллар.

Ыал аҕата Илья 2013 сылга улуус эдэр фермердэрин икки ардыларыгар элбэх үтү ыан, Москва куоракка «Бэс чагда» санаторийга барар путевканы наҕараадаламмыт.

«Оҕолорбутун сахалыы, нууччалыы арааран ииптэпит. Күннээҕи эрэһиими тутуһуннарабыт», - дьиз Матрена Дмитриевна. Ыал улахан оҕото оскуолаҕа ырыа ансамбылыгар, хомуска сылдьар эбит.

Дьэ, ити курдук Чурапчыбыт улуутун дьолун-мааны ыаллара Петр, Анна Соловьевтар, Айсен, Варвара Борисовтар, Илья, Матрена Егоровтар элбэх оҕону күн сиригэр көрдөрөн, дьиз-уот туттан, сүөһү-ас ииттинэн быр-бааччы, иллээхтик-эйлээхтик, улууспут, Сахабыт сиригэр сайдыытыгар кылааттарын киллэрсэ олохтор.

Убулүйдээх биир дойдулаахпыт

Мэлдэхси кыыһа — Собуот Иэлэ

Елена Дмитриевна 1939 сыл ыам ыйын 23 күнүгэр Мэлдэхси нэһилиэтин Хундүл таһыгар сытар Ханьайыкы алаһыгар Дмитрий, Анастасия Аммосовтар дьиз кэргэнигэр үһүс оҕонор күн сиригэр көрбүт. Ийэтэ Настаа (Колесова) 1912 сыллаах төрүүх. Илин Мэнэ улуунун иккис Мэлдэхситтэн төрүттээх. Аҕата Дмитрий Яковлевич Аммосов 1908 сыллаах төрүүх, төрүт Мэлдэхси. Кини Аҕа дойду сэрйитигэр Курскка тобой, Сталинград кырыктаах кыргыһыларын кыттыылааба, „Албан Аат“ уонна „Аҕа дойду сэрйитин иккис истизээннэх“ уордьаннарын, хас да мэтээллэр кавалердара. Сэрйиттэн инбэлиит буолан кэлэн, „Тахсыбыт Сардана“ колхуоска өр сыл сылгыһытынан үрдүк таһаарылаахтык үлэлээбит. Ол сылдьан 55 биэттэн 55 уопуһу ылан, Социалистическай Үлэ оройун аатыгар түһэриллэ сылдьыбыт даҕаны, 4-центнер оту аһара сизэллэп дьиз ити аакка тиксигэтэх. Дмитрий (Миитэ) Аммосов сыннаһаланга тахсан, элбэх сизэннэрин көрөн 91 сааһыгар, 1999 сыллаахха күн сириттэн арааһыбыт.

Мэнэ таарычы, үгүс дьонно сонун буолуо дьиз, Мэлдэхси туһунан кылгастык ахтан ааһыаха. Сэрйи иннигэр Мэлдэхси нэһилиэгэ 1500 кэринэ нэһилиэнньэлээх, 210 алаастаах, 4 уһун, кизэн үрэхтэрдээх „Тахсыбыт Сардана“, „Кыһыл Сис“, В. И. Ленин аатынан дьиз 3 колхуосаах

Оройуонмутугар (улууспутугар) „Заготскот“, „Мясомолпром“ сабаттан үтү-эти астааһынна-үөллээһингэ үтүө суобастаахтык, үрдүк таһаарылаахтык үлэлээбит кырдыаһас көлүөнэ үлэһиттэр, айылба сокуонунан аҕыйаан истэхтэрэ. Кинилэртэн билигин бааллартан биридэстэринэн бу күннэргэ 80 сааһын туолар Елена Дмитриевна Илларионова—норуокка биллэринэн Собуот Иэлэ буолар. Итинэн сибээстээн, кини туһунан кылгастык билиһиннэрэр тобоостоох курдук.

оройуон биир улахан нэһилиэгэ эбит. 1942 сыллаахха Хотукөһөрүллүүгэ иккис кэнниги колхуостар, 390 дууһа Кэбээйи оройуонугар тийэн, эрэй-мун бөбөнү көрсөн, 100-чэ киһилэрэ хоргууан өлбүттэр. 149 бастың дьонноро сарийга ынырыллыбыттарыттан 70-ра сэрйи хонутугар охтубуттар. Мэлдэхси нэһилиэгэ 1951 сыллаахха Холтобого холбоһон, билигин кыра учаастакка эрэ кубулуйан олоролор.

Бу нэһилиэгтэн үгүс биллиилээх дьоннор төрөөн-үөскээн тахсыбыттарынан киһи эрэ кизэн туттуон сөп. Аҕа дойду сэрйитигэр 15 кадровой эппосиэр, 6 младшай хамандыыр, 2 лүөччүк кыттыбыта. Мэлдэхситтэн сыдыааннаах 14 анал үрэхтээх худуһунньук, 26 учуонай төрөөн-үөскээн тахсыбытара. Итини таһынан 17 Герой Ийэ баара үһү.

Аны Елена Дмитриевна биригэ төрөөбүттэрин туһунан эмиэ билиһиннэрэр сөптөөх буолуо. Кини убайа ССРС уонна СӨ култууратын туйгуна, Үөһээ Бүлүү Үөдүгэй нэһилиэтин, Холтобо нэһилиэтин уонна Чурапчы улуунун Бочуоттаах олохтооҕо, 12 кинигэ ааптара, Мэлдэхси нэһилиэтин устуоруйатын көһө сылдьар мусуойун тэрийбит, ССКП уонна тыыл бэтэрсэнэ Афанасий Дмитриевич Аммосов билигин 87 сааһыгар Диринг бөһүөлэгэр олоро.

Өлөөнө иккис убайа Алексей Дмитриевич Аммосов — химическай наука учуонайа, ССРС-ка бастакынан гелатит көрүнүгүн түргэнник быһаарар препараттары айбыта кизэнник туттуллан, дьон-сэргэ доруобуйатыгар сүткэн суолталаммыт. Салгыы вирусология научнай үнүстүүтүн дириэктэринэн үлэлээбит. РФ судаарыстыбаннай бириэмийэтин лауреата, билигин Новосибирскай куоракка олоро.

Кыра быраата Яков Дмитриевич 1945 сыллаах төрүүх. Сааһын тухары, 39 сыл устата Эрилик Эристин аатынан колхуоска, колхуоска электригинэн үлэлээбит. АВМ (от мээккэтин) бэлэмнээһинигэр өрөспүүбүлүкэ

чөмпүүвөнэ буола сылдьыбыт. Билигин дьиз кэргэнинэн Холтобо Дирингэр бизнсийэс олоро.

Елена Дмитриевна улахан балтыта Мария Дмитриевна Сокольниковна 1948 сыллаах төрүүх. Холтобо Дирингэр уһуннук уһууһаанга үлэлээбитэ. 5 оҕолоох, сизэнэрдээх.

Кыра балтыта Татьяна Дмитриевна Атласова — бухгалтер идэлээх. 2 оҕолоох, Дьоккуускайга олоро.

Елена 3 саастааҕар Кэбээйи Сийтэттигэр „Кыһыл Сис“ колхуос дьонунун ийэтин, 2 убайын, балтытын уонна эбэтин кытары Көһөрүллүүгэ тийбит. 1942 с. „Кыһыл Сис“ колхуос 126 киһитэ ыкса күһүн хаар түспүтүн кэннэ кураанах биэрэккэ сүөкэммиттэр. Онтон кыра оҕолорун сүтэн-көтөбөн, сатыы баран, түннүгэ-үөлүгэ суох эргэ балаҕаннары булан оностон, бэрт эрэйинэн кыстаабыттар. 29 киһилэрэ хоргууан, ыалдьан өлбүттэр. Ол иһигэр Еля 2 саастаах Дуунньа дьиз балтыта эмиэ. Аҕалара Миитэ фронтка сылдьар буолан, ийэлэрэ Настаа эр дьону кытары кыһыннары ойбон алларсан балыктаспыт. Хата биир муһа суох сомуруускай ынахтарыттан кыра үтү сыппайбыттарын Еля иһэн, онуоха аҕалара фронтовигынан кыра бурдук өлүүлүүр буоланнар, тыыннаах ордуллубуттар.

1944 с. аҕалара фронтан бааһыран кэлэн, дьонун дойдуларыгар Мэлдэхсигэ көһөртөөбүт. Ити сылтан көһөрүллүбүт дьону төттөрү дойдуларыгар ытты саҕаламмыт.

Еля маннай Мэлдэхсигэ 3-с кылааһы, салгыы Дирингэ 7 кылааһы бүтэрбит. Ол кэнниттэн биир сыл колхуоска ыанньыксыттаабыт. Онтон 1959 сылтан Диринг арылтын сыаҕар, 30 сыл устата ханна даҕаны халбарыйбакка, биир тарилтаҕа энкилэ суох үлэлээбит. Ол быһыгар Дьоккуускайга 6 ый, онтон Минусинскай куоракка 2 сыл устата арыы маастарын үрөһүт үөрэммит. Онтон үтү-арыыны астааһынна улахан уопуттаах маастар буолбут.

Елена Дмитриевна ити уһун сылларга, оҕоморго тизхиниһкэ ситэ сайда илик кэмигэр, төһөлөөх элбэх туонна үтү, арыыны бөтөнүнэн, дьааһыныан өрө-таннары таскайдаан, сырата-харата барбытын киһи хайдах да ааһан сиппэт. Дьон-сэргэтэ кини үлэтин сыаналаан, таптаан, дьэ бу киһи Собуот Иэлэ дьиз ааттаахтара.

Кини бу үтүө суобастаах, таһаарылаах үлэтэ үрдүктүк сыаналанан „Үлэҕэ килбизин иһин“ В. И. Ленин төрөөбүтэ 100 сылынан „Үлэ бэтэрээнэ“, „Сэрйи оҕото“, Ийэ мэтээлэ 3-с истизээнэ“ мэтээллэринэн наҕараадалаабыта. Ону таһынан Елена Дмитриевна „Коммунистическай үлэ удаарынньыга“, 1973—1980 сс. социалистическай куоталаһы кыайылааба, 10-с, 11-с пятилеткалар удаарынньыктара, РСФСР Үрдүкү Сэбиэтин грамотатынан уонна элбэх оройуон, нэһилиэгтэр махтал суруктарынан, грамоталарынан бэлэстэммит. Кини салайар арылтын сыаҕа Арасыйыага мизэстэлэспитэ.

Елена Дмитриевна нэһилиэк уопастыбаннай олоһор актыыбынайдык кытара. 5 төгүл Холтобо нэһилиэтин сэбиэтин дьоккуатаатынан талыллан үлэлээбитэ, дьахтар сэбиэтин чилиэнэ буолара. Собуот Иэлэ Е. Н. Павлова, А. Н. Родионова дьиз арыы собуотун маастардарын бэйэтэ үөрэтэн-такайан үлэстэрин салҕаппыта.

Елена Дмитриевна 1964 с. Чакыртан төрүттээх Василий Дмитриевич Илларионов дьиз тырахтарыыс идэлээх, кэлин ойбон көмөлөһөн арыы сыаҕар үлэлээбит, сахаҕа үрдүк, көнө унуохтаах, иһиир-сити, хатыгыр быһыылаах-таһаалаах, элбэх саналаах-инэлээх, сытты-хотуу, хоһоон да суруйарга холонор, халбаҥнаабат хомуньуус киһини кытары олохторун холбоон, 6 оҕолонор, элбэх сизэннэн, 52 сыл устата эйэ дэмнээхтик олоһубуттара. Баһылай 2016 сыллаахха 84 сааһыгар олохтон барыабыттан Елена Дмитриевна куоратынан-тынан оҕолоругар сизэн көрсөн этэннэ сылдьар. Баҕарыаһын киниэхэ, Елена Дмитриевнаҕа-Собуот Иэлэҕэ, чэгиэн доруобуйаны, этэргэ дьылы, оҕолорун-сизэтэрин тапталларыгар ууттанан өссө уһуннук олоһоругар, дьоллоох буоларыгар, биригэ төрөөбүт Аммосовтар сыдыааннара өссө тэнийэ, салҕана туруохтуннар! Дом! Дом!

Уйбаан ПОНОМАРЕВ.

Успуорт

БҮЙҮЛГҮ АТ СҮҮРДҮҮТҮН СЕЗОНА САБАЛАНА

Чурапчылар былыр-былыргыттан ат сүүрдүүтүн улаханник интэриэһиргээбит, элбэх сүүрдүүтү тэрийбит, успуорт бу көрүнүнэн утумнаахтык дьарыктаммыт дьонноох улууспут „Саҥа олох“ хаһыат бары таһымнаах сүүрдүүлэрин үксүлэрин кэриэтэ сырдатан кэллэ. Быйылгы өрөспүүбүлүкэтээҕи ат сүүрдүүтүн сезонун бастакы күрбэ Кыайыы күнүгэр буолуохтаабын истэ-сэргэбили, интэриэһиргии-ыйыталаһа сылдьаллар. Итинэн сибээстээн, улуустаабы ат успуордун федерациятын салайааччыта Николай Аржаковтан бу сүүрдүү түмүгүн ыйыталастым.

— Сүүрүү сыллата буоларыны ДьТХА ипподромугар ыйытылына. Дистанцияларынан түмүк манньк буолла.

800 м. ыраас хааннаах тыйдар сүүрүүлэригэр бастакы мизэстэни Норд Стар (Мэнэ Ханалас) 52 сек. 1 дьэһ. кэлэн бастаата. Иккиһи Түмэн (Ханалас) 52 сек. 7 дьэһ. көрдөрөн ылла, үһүскэ Николь (Мэнэ Ханалас) 53 сек. 1 дьэһ. бириэмэлээх табыста. Биһиги апыт Губернатор 53 сек. 9 дьэһ. кэлэн бэһис табыста. Барыта 7 ат сүүрбүтэ.

1200 м. дистанцияҕа сизэнчэрдэр сүүрүүлэригэр ыраас хааннаахтарга Гладиатор (Өлүөхүмэ) бастаата, Надина Эппис (Мэнэ Ханалас) иккис, Бельгия (чааһынай) үһүс. Коллизей (Сунтаар) үһүс буоллулар.

1200 м. ыраас хааннаахтар сүүрүүлэригэр 7 сүүрүк илин-кэлин түһүстэ. Сөвдияна (Мэнэ Ханалас) 1 мүн. 18 сек. 5 дьэһ. кэлэн бастаата. Иккиһи Констанция (Мэнэ-Ханалас) 1 мүн. 20 сек. 4 дьэһ. бириэмэлээх ылла, үһүскэ Бигбой (Чурапчы) 1 мүн. 22 сек. 9 дьэһ. көрдөрүүлээх табыста.

1400 м. ыраас хааннаахтар сүүрүүлэригэр Эсквайр (Амма) 1 мүн. 18 сек. 2 дьэһ. кэлэн бастаата. Иккиһи Суфражистка (Нам) 1 мүн. 29 сек. 8 дьэһ. бириэмэлээх, үсүһү Конкистадор (Сунтаар) 1 мүн. 29 сек. 8 дьэһ. көрдөрүүлээх ыллылар. Биһигиттэн Диллинджер 1 мүн. 34 сек. 7 дьэһ. көрдөрүүлээх төрдүүһүнэн кэллэ.

1600 м. Саха сиригэр төрөөбүтү ыраас хааннаахтар сүүрүүлэригэр Найт Шот (Мэнэ Ханалас) 1 мүн. 47 сек. 5 дьэһ. кэлэн бастаата. Иккиһи Литт Лайт (Амма) 1 мүн. 48 сек. 2 дьэһ. көрдөрүүлээх, үсүһү Сайбер Шот (Мэнэ Ханалас) 1 мүн. 48 сек. 8 дьэһ. бириэмэлээх ыллылар. Биһиги апыт Тускул 1 мүн. 51 сек. 9 дьэһ. биэтэҕи бэһийинэн булла. Барыта 7 ат сүүрбүтэ.

1600 м. 3 саастарыгар дьиз ыраас хааннаах Саха сиригэр төрөөбүт сылгыларга Кэрэл (Нам) бастаата, Порт Артур (Амма) иккис, Сандап (Нам)

үһүс буоллулар. Чурапчыттан Арабика төрдүүһүнэн кэллэ.

1600 м. 3 саастарыттан үөһэ ыраас хааннаахтарга Мэйзи Кинг (Амма) 1 мүн. 44 сек. кэлэн бастаата. Иккиһи Салто (Мэнэ Ханалас) 1 мүн. 44 сек. 7 дьэһ. бириэмэлээх ылла, үһүскэ Акхэнди (Чурапчы) 1 мүн. 45 сек. 7 дьэһ. көрдөрүүлээх табыста. Барыта 6 ат сүүрбүтэ.

3200 м. хаан анаардаах саха аттарын сүүрүүлэригэр Кынат (Мэнэ Ханалас) 4 мүн. 10 сек. кэлэн бастаата, Буойун (Чурапчы) 4 мүн. 12 сек. көрдөрүүлээх иккис, Беллатор (Өлүөхүмэ) 4 мүн. 16 сек. бириэмэлээх үһүс буоллулар.

2000 м. 4 саастарыттан үөһэ ыраас хааннаахтарга Скай Файтер (Мэнэ-Ханалас) бастаата, Есаул (Нам) иккис, Мэйн Кинг (Чурапчы) үһүс, Форлан (Амма) төрдүс, Джаффар (Ханалас) бэһис, Варадеро (Амма) алтыс буоллулар.

Бу быйылгы ат сүүрүүтүн сезонун аһыы, саҕалааһын буолар. Онон улууспут ат сүүрдүүтүн успуордун сэнээрээччилэри „хоттордубут“ дьиз сүөм түспэккитигэр баҕарабыт. Аттарбыт көрдөрбүт бириэмэлэрэ куһаҕана суохтар. Бас ыйыгар Ил Дархан, өрөспүүбүлүкэ бырабыыталыстыбатын бириестэригэр сүүрүүлэр буолуохтара. Онтон Намна Энсийи кубогар, Аммаҕа Лэзги кубогар, Тыва хаһаайыстыбатын министриэтибэтин бириһигэр, Мэнэ Ханалас улуунун баһылыгын бириһигэр сүүрүүлэр буолуохтара. Итиннэ аттарбыт баайылар ситэн-хотон үчүгэйдик кыттыахтара дьиз эрэниэбит.

Бэйэбит улууспутугар бас ыйын 16 күнүгэр Бөтүгүттэ ипподромугар биллиилээх ат баайааччы Николай Васильев—Харатаай төрөөбүтэ 100 сылыгар аналлаах хаан анаардаах, саха боруода сылгыларга сүүрүү буолуоҕа.

Кэлэстэ Алексей СЛЕПЦОВ.

Биир дойдулаахпыт, суруйааччы Василий Яковлев төрөөбүтэ 85 сылыгар

1988с.) эрэ өлбүтүн кэннэ, 1939 сыллаахха биир Дуунньа диэн кыыстаах Николай Филиппович Герасимов диэн огдообо киһилиин олохторун холбууллар.

Кэлин ити Дуунньа — Евдокия Николаевна Герасимова Холтобо нэһилиэтин киһитэ Эрилик Эристин аатынан колхуос-колхуос биллиилээх механизатора, туокара П.В. Герасимовка ойох тахсан, 4 оболонон, уһуннук эргизэн систимэтигэр тахсыылаахтык үлэлээн, Дирин бөһүөлэтин биир биллэр-көстөр ыаллара буолбуттара.

1942с. кыра Вася дьонун кытта Кэбээйи Луу-чунгэр Көһөрүллүүтэ түбэһэн тийэр. Онно маннайгы кылааһы бүтэрэр. Ити кэмнэ аҕаларын фронтка ытыран, кини эдьийинин соботох ийэлэригэр хаалан сут-кураан, Көһөрүллүү кыһалҕаларын толору биллэллэр даҕаны, хата, дойдуларыгар этэннэ эргиллэллэр.

кэлэн, идэтинэн үлэлээн, оройуонугар 19 араас быһыттары, нүөлсүтэр систимэлэри онотторон, элбэх үлэни ыттарар. Ол быһыыгар Субуруускай аатынан улахан колхуос бэрэссэдээтэлин солбуйааччынан, МТС дириэктэринэн үлэлэтэлиир.

1971-1973сс. Москвада Максим Горькай аатынан үрдүкү литэрэтиринэй куурустарга үөрэнэр. 1976-1980сс. "Хотугу

Ийэтэ Мария Елисеовна, иллит аҕата Николай Филиппович Герасимов.

Суруйааччы Василий Васильевич Яковлев олобун, үлэтин туһунан

Быйыл чурапчылар биир дойдулаахпыт, саха биллиилээх суруйааччыта Василий Яковлев төрөөбүтэ 85 сылын туолар. Ааспыт сыллаахха кини «Тэннэ кырдьыбыт тэнэ тиит» диэн айымньытынан режиссер А. Новиков онгорбут «Тойон кыыл» диэн киинэтэ аар-саарга аатырбыта. Онон сибээстээн, биһиги эрдээксийэбит кини олобун, үлэтин, суруйууларын туһунан хаһыат уопастыбаннай кэрэспэдьинэ Иван Петрович Пономарев хас да ыстатыйаларын бэчээттиргэ быһаарынна.

Василий Васильевич Яковлев 1934 сыллаахха атырдьах ыйын 22 күнүгэр Болтоно нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Кини төрөппүт аҕата Василий Данилович Шадрин Аччабар киһитэ. Ол эрэри, кинини букатын кыра эрдэбинэ Болтонобо Василий Михайлович Яковлев (1900-1938сс.) диэн киһиэхэ иитиэх бэрбэттэр. Онон араспаанньата Яковлев диэн буолбут. Төрөппүт ийэтэ Мария Елисеовна (1914-

Кини начаалынай оскуоланы Болтонобо, сэттэ кылаастаах оскуоланы Кытаанахха наар похвалынай грамоталаах бүтэрттир. Салгыы Е.И. Курашов аатынан Чурапчы орто оскуолатын 1953с. маннайгы выпускунан бүтэрэр.

Таарыччы аҕыннахха, Чурапчыбыт оройуонугар ыраахтааҕы кэмин аахпакка да туран, Сэбиэскэй былаас олохтоммута 36 сылын устата, 1953 сылга диэри, биир даҕаны орто оскуола суох этэ. Дьэ, дыкты! Ол төрүөтүнэн 1934 сыллаахха Уот Субуруускай туруорсуутунан, Чурапчыга педучилище аһыллан, аҕыйах 7 кылаастаах оскуолалары бүтэрбит оболор тыыппалаах өттүлэрэ ити учууһу бүтэрэн, үгүстэрэ хоту улуустарга үлэлээн, үөрэби-сырдыгы тарҕатыспытара буолар.

Василий Васильевич 1958 сыллаахха Омскай куоракка С.М. Киров аатынан тыа хаһаайыстыбатын үнүстүүтүн ситиһилээхтик бүтэрэн, инженер-гидротехник илэтин баһылыр. Тута дойдутугар

сулус" сурунаап кылаабынай эрдээктэрин солбуйааччыта. 1980-1994сс. Чурапчы, Таатта оройуоннарыгар бэйэтин идэтинэн үлэлиир.

Василий Яковлев 1994 сыл тохсунньу 26 күнүгэр ыарахан ыарыһтан 60 сааһын ситэ туолбака сылдьан, олохтон барбыта.

Василий Васильевич ойобо Клара Трифоновна Яковлева (Кулаковская, 1937с.т.) СГУ-ну бүтэрэн, уһуннук Чурапчыга, Дьокуускайга акушер-гинеколог уонна офтальмолог бырааһынан үлэлээбитэ, СӨ доруобуйатын харыстабылын туйгуна. Билигин биэсийэбэ олорор.

Василий Яковлев биир кыыс, үс уол оболообо бары үрдүк үөрэби бүтэрэн, араас идэни ылан, үлэһит, ыал бэртэрэ. Кинилэр оҕо-уруу төрөтөн, сизин, хос сизин элбээн Василий Васильевич аатын ааттатар, удьуорун салгыыр ыччаттааҕа киһини үөрдэр.

Айар үлэтин туһунан салгыы суруйуом.

Иван ПОНОМАРЕВ.

Үөрэх-иити

ГИМНАЗИСТАР НАУКАҒА ИННИКИ ХАРДЫЫЛАРА

Чурапчы гимназията тэриллээбиттэн бастагы дириэктэр Альбина Степановна Иустинова көбүлээһининэн, гимназияга иити-үөрэтии биир сүрүн хайысхатынан обону чинчийэр үлэбэ сыһыарыы буолбута. 1996 сылтан саҕалаан, хас биридирчүуталуонна үөрэнээччи 8-с кылаастан саҕалаан, научнай үлээн дьарыктанара гимназияга ирдэнэр буолбута. Сылын аайы ыһтыллар "Билии-күүс" гимназистар научнай-практической кэмпириэнсийэлэрэ элбэх ободо араас таһымнаах кэмпириэнсийэлэргэ ситиһилээхтик кытталларыгар олук буолбута, инники үөрэхтэригэр бэлэмнээх тийэллэригэр элбэх сатабылы, дьобуру инэрбитэ.

2018 сылга норуоттар икки ардыларынааҕы интеллектуальнай үрдүк таһымнаах ооньууларга гимназиятан барыта 21 оҕо, 2 учуутал уонна 3 салайааччы кыттан, сана сайдыы, билии, дьобордоһуу, омукуу тыһынан алтыһыы эйгэтигэр сылдьан улуус, өрөспүүбүлүкэ аатын чизээхтик ааттатылар.

Быйылгы үөрэх дьылыгар барыта 126 оҕо араас таһымнаах научнай кэмпириэнсийэлэргэ кыттан кэллэ. Бүтүн аан дойдутааҕы "Шаг в будущее- Step into the Future- Инникигэ харды" хамсааһын биһиги улууска сылын аайы сэттинньи ыйтан саҕаланар. Улуустааҕы таһымна барыта 69 оҕо кыттыбыттан 46 оҕо миэстэлэспитэ. Юниордарга улуустааҕы түһүмэххэ Айаал Ыраахыев (7 кыл.), Сеня Платонов (6 кыл.), Георг Гоголев (8 кыл.), салайааччы М.И. Хоютанова, Данил Игнатьев (6 кыл.), салайааччы Ф.Н. Болдовская улууска бастагы миэстэни ылан, өрөспүүбүлүкэбэ кыттар чизээх тигистилэр.

Ахсынньы ыйга региональной түһүмэххэ 27 оҕо кыттыбыттан, 25 оҕо миэстэлэспитэ. Тохсунньу ыйга өрөспүүбүлүкэтээҕи түһүмэххэ 31 оҕо кыттан, 15 оҕо миэстэлэспитэ. Ол курдук, Наина Платонова (10 кыл., сал. М.И. Хоютанова) - 1 миэстэ; Женя Васильев, Федя Барашков (9 кыл., сал. В. Сивцев) - 3 миэстэ; Сахал Яковлева

(11 кыл., сал. М.И. Хоютанова) - лауреат; Ньургун Семенов, Толя Попов (9 кыл., сал. И.В. Сивцев) - 2 миэстэ; Георг Гоголев (7 кыл., сал. М.И. Хоютанова) - 2 м.; Алиса Попова (9 кыл., сал. Л.И. Романова) - 2 м.; Надя Посельская (10 кыл., сал. А.Б. Моисеева) - 1 м.; Марфина Феоктистова (10 кыл., сал. Ф.Н. Болдовская) - 3 м.; Маша Сидорова (11 кыл., сал. Ф.Н. Болдовская, И.С. Соповьева) - 3 м.; Дайаана Попова (11 кыл., сал. А.И. Флегонтова) - лауреат. Өрөспүүбүлүкэтээҕи "Павловский аабылар" кэмпириэнсийэбэ - Ваня Харлампьев (8 кыл., сал. Т.Н. Харлампьева) - 2 миэстэ; Сайаана Кузьмина (9 кыл., сал. Л.А. Пермякова) - 3 миэстэ; Артур Карпов (5 кыл., сал. Е.А. Пермякова) - 3 м.; Инга Григорьева (5 кыл., сал. В.М. Пермякова). Өрөспүүбүлүкэтээҕи «Науки юношей питают» кэмпириэнсийэбэ Сахамин Никитин (9 кыл., сал. Ф.Н. Болдовская) - 1 миэстэ; Дуолан Ноев (7 кыл., сал. И.В. Сивцев, Ю.М. Макарова) - 3 миэстэ. "Васильевский аабыларга" Сайаана Хомподоева (10 кыл., сал. М.Н. Филиппова) - 1 миэстэ.

Бүтүн Арасыйытатааҕы научнай практической кэмпириэнсийэлэргэ гимназистар сылын аайы кытталлара кэнээн иһэр. Быйыл 10 оҕо кытынна: 10 кылаас үөрэнээччилэрэ Наина Платонова (сал. М.И. Хоютанова), Яша Новгородов (сал. Т.Н. Оконешикова). Саха сириттэн финалга кириэн. XI Приволжской научнай-технической "РОСТ-ISEF" күрэхтэһиитэ Татарстан Иннополис куоратыгар ситиһилээхтик кытыннылар. Наина анал дипломунан "За лучшую прикладную работу" ФИЦ ИФ РАН анал дипломунан бэлэстэннэ. Бүтүн Арасыйытатааҕы XXII "Инникигэ харды" кэмпириэнсийэбэ Наина Платонова, Сахал Яковлева (сал. М.И. Хоютанова) Москва куоракка кытыннылар. Ол түмүгүнэн Наина Платонова 2020 сылга ыам ыйын 10-15 күннэригэр АХШ Калифорния штатын Анахайм куоратыгар ыһтыллар Intel-ISEF норуоттар икки ардыларынааҕы научнай-инженернэй быыстапкаба Арасыйыта национальнай хамаандатын састаабыгар кириэн кыттар буолла.

Сахал Яковлева бу кэмпириэнсийэбэ лауреат үрдүк аатын ылар чизээх тигистэ, мань таһынан Румынияга буолар Европейской научнай «ЭКСПО- НАУКА-2020» быыстапкаба Арасыйыта национальнай хамаандатын састаабыгар кириэн кыттыаҕа. Марфина Ай-Куо Феоктистова (10 кыл., сал. Ф.Н. Болдовская) Ярославль куоракка "Открытие" кэмпириэнсийэбэ ситиһилээхтик кыттан, Ярославль куорат художественнай мусуойун анал бириһинэн наҕараадаланна, мань таһынан 3-с истиэпэннээх дипломант буолла.

Бу дьыл кулун тутар 20-29 күннэригэр Москва куоракка Д.И. Менделеев аатынан Арасыйытатааҕы химико-технологической университет, М.В. Ломоносов аатынан судаарыстыбаннай университет химия факультета, педагогической университет уонна физико-технической үнүстүүт тэрийэн ыһтар "Лесардо" бэстибээлгэ 5 оҕо сүүмэрдир түһүмэҕи туораан, финалга баран кыттыны ыһтылар. Бэстибээл сүрүн сыалынан обону кэрэ эйгэтигэр, өй-санаа сайдыытыгар, аныгы научнай эйгэбэ сыһыарыы буолар. Ол курдук, Надя Посельская (10 кыл., сал. А.Б. Моисеева), Сеня Платонов (6 кыл.), Георг Гоголев (8 кыл., сал. М.И. Хоютанова) ситиһилээхтик - кыттан, анал мэтээлинэн уонна грамотанан бэлэстэннилэр. Нарыйа Попова (11 кыл., сал. М.И. Хоютанова) 1 миэстэ, Андрей Монастырев (8 кыл., сал. Е.А. Пермякова) 2 миэстэ буоллулар.

ХИФУ тэрийэниһыт "Семеновский аабылар" диэн норуоттар икки ардыларынааҕы кэмпириэнсийэбэ оскуола оболоруттан кыттааччыга Алия Ефремова (11 кыл., сал. А.П. Матвеева) анал бириис туттарылына, Новосибирский куоракка 57-с төгүлүн ыһтыллыбыт устудьуоннар научнай кэмпириэнсийэлэригэр Нарыйа Попова (11 кыл., сал. М.И. Хоютанова) финалга кириэн ыһтырынан кыттан кэллэ. М.В. Ломоносов аатынан Москва университетин тэрийиитинэн "Ученые будущего- 2018" кэмпириэнсийэбэ Далан Заболоцкай (10 кыл.) ситиһилээхтик кыттан, Америка

Йельский университетин научнай ассоциациятын бириэмийэтин тутта.

Сылын аайы эдэр учуонайдарга уонна чинчийээччилэргэ Саха өрөспүүбүлүкэтин Аччыгыһы научнай академията ыһтар куонкуруһун түмүгүнэн Далан Заболоцкай (10 кыл.), Кристина Данилова (10 кыл.), Маша Сидорова (11 кыл.) үөрэнээччилэригэр "Действительный член Малой Академии Наук РС (Я)" бэлэстээх анал аат уонна стипендия ананна. Бу оболор хас да сыллаах чинчийэр үлэлэрин уонна наукаҕа кылааттарын иһин түмүгүнэн ситиһиллэрэ буолар.

Чинчийэр үлэбэ гимназиябыт учууталлара сылтан сыл сайдан, элбэх үлэни тэрийэн, обону кытта тэбис-тэннэ үлэлээн ситиһиһигэ тийэллэр. Сылын аайы ыһтыллар кэмпириэнсийэлэргэ ХИФУ эдэр учуонайдарын сэбиэтэ, ФТИ преподавателлэрэ субэ-ама бэрээн, күүс-көмө буолаллар. Ол курдук, Н.Н. Малышева, филологической н.к., ХИФУ эдэр учуонайдар сэбиэтэрин бэрэссэдээтэлэ, А.А. Сергеева, ХИФУ устудьуоннарын иитэр - үөрэтэр методической киинин сүрүннүүр исписалиһа, М.П. Ефимова, «Уголовное право и процесс» кафедра юридической факультетын ыһтаарсай преподавателэ, И.Н. Сорова, филол. н. к., «Саха тылын» кафедратын доцента, Д.А. Красильников ФТИ физика кафедратын ыһтаарсай преподавателэ уо. д. а. Мань таһынан бу түбүктээх уонна ыарахан үлэни онорорго оболорбут төрөппүттэрэ тэбис-тэннэ алтыһан, сөптөөх уонна наадалаах кэмнэ күүс-көмө буолаллар. Кинилэр өйөбүллэрэ суох ситиһи кэлбэтэ чуолкай. Ол курдук, Платоновтарга, Заболоцкайдарга, Ыраахыевтарга, Игнатьевтарга, Ноевтарга, Яковлевтарга, Хомподоевтарга, Ноевтарга, Монастыревтарга, Даниловтарга, Баишевтарга, Гоголевтарга, о.д.а. махтанабыт.

Оболорбут үөрэх, наука эйгэтигэр ситиһиллэнэн, олохтут сайдыытыгар тирэх, олук буоллуннар диэн баҕарабыт.

Ирина Саввична СОЛОВЬЕВА, дириэктэри научнай үлэбэ солбуйааччы, РФ үөрэбириитин бочуоттаах үлэһитэ, педагогической наука хандьыдаата.

Эдъий диэн ааты чизэстээхтик сүгэн барбыта

Эдъийбит Екатерина Еремеевна Дьячковская баара буоллар, бу ыам ыйыгар 88 сааһын туолуох этэ. Кини 1931 сыллаахха Чурапчы оройуонун Сылан нэһилиэгэр күн сиригэр көрбүтэ. 1939 сыллаахха Сылан 7 кылаастаах оскуолатыгар үөрэнэ барар. 3-с кылааска сылдьан, пионер кэккэтигэр киирэр. 1949 сыллаахха Чурапчытаагы педучилищега киирэр. Бу үөрэнэр кэмигэр Ленинскэй комсомол кэккэтигэр ыыллар. 1968 сыллаахха коммунистическай чилиэнинэн киирэр.

Чурапчы улууһугар култуура эйгэтигэр 50 сыл энкилэ суох үлэлээбитэ. Үлэтин 1954 сылтан Чурапчытаагы киинэ ситимигэр кассирынан сабалаабыта. Салгыы киинэ мэхээннигинэн, РДК дириэктэринэн, АКБ ыстаарсай методиһынан, бибилиэтиэкэ кылаадыаһытынан, онтон кэлин норуодунай тыйаатырга электригинэн үлэлээбитэ.

1969 сыллаахха дириэктэрдии олорон, П.М. Решетников аатынан Чурапчы норуодунай тыйаатыр аһыллыбытын көбүлээһин, сайынны аитиригээдэлэри салайыы, методист, агитационнай-култуурунай биригээдэлэр (АКБ) тэриллэллэригэр методическай хоһу тэрийи курдук үгүс түбүгү эрэйэр үлэлэргэ ис сүрэхтэтигэр ылсан үлэлээбитэ. Ону таһынан бэйэтин тустаах үлэтин ааһан, үгүс уопастыбаннай үлэс көхтөөхтүк кыттан, олохтоох радиодикторынан, партийнай тэрилтэ сэкирэтээринэн, икки төгүл Чурапчы норуодунай суутун сэтээлининэн, үс төгүл нэһилиэк Сэбиэтин дыкутаатынан талыллыбыта.

Үтүө суобастаах үлэтэ үрдүктүк сыаналанан, улуус дьаһалтатын, култуура министриэтибэтин, улуустаагы култуура салалтатын бочуотунай грамоталарынан, «Үлэс килбиэнин иһин», «Үлэ бэтэрээнэ», «Саха өрөспүүбүлүкэтин киинэтин бэтэрээнэ», «Саха өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна», «XX-с үйэ култуура бастын үлэһитэ» бэлиэлэринэн, «Улуу Кыайыы 50, 55, 60,

65 сыллара», «Улуу Октябрьскай Социалистическай революция 80 сыла», «Сэбиэскэй Сойуус маршала - Жуков» мэтээллэринэн наҕараадаламмыта. Бүтүн Сойуустаагы уус-уран самодетельноһу көрүү лауреата.

Эдъийбит олорон ааспыт оһолор сут-кураан, сэрйи кэмин оһотун аас-туор оһолун, үлэ-хамнас ыараханын этинэн-хаанынан билбитэ. Кэлин олох көммүтүн, сайдыы буолан эрэрин барытын көрөн барда диибит. Эдъийбит Катябыт эдъий диэн ааты чизэстээхтик сүгэн барбыта, бука барыбытыгар саамай чугас эдъийбит этэ. Ылал буолан оһо-уруу төрөппөтөбө эрэри, биһигини - биһиргэ төрөбүт быраатын, балтытын оһолорун оһо оностон, эһээхэй эрдэхпитигэр бүөбүйдээн, агаахтатан, көрөн-истэн улаатыннарбыта. Дьоммутугар төһүү күүс-көмө буолбута.

Кыра-оһо эрдэхпитигэр эдъийбит массыынаһынан отоннуу, моонньоһоннуу барарбыт. Күн аайы тыйаа тахсарбыт, ол курдук айылҕабы сылдыарын ордороро. Сылдыарбыт былаһын тухары кэпси, субэли-амалы, көрдөөх-көрүдүөстээх түгэннэринэн арааһа сылдыара. Сайын аайы уоплускаатыгар биһизхэ Сыланга тахсара. Дьэ, онно кэһи-туһах бөһөлөөх кэлэрэ: кэһипит, бэһиэһи, таһас-сап, үөрэххэ туттуллар тээбирин арааһа, хайытарыллыбыт рейкэ мас, цемент, тоһоһо арааһа (абабытынааһар быдан уус этэ), чыскы, моһоток арааһа, бөрбүлүсхэ, розетка, выключатель, буолта, гайка бөһө... Сайын эдъийбит кэлэр эрэ, дьыбыт таһынааһы полисадникпыт санардыллар, кырааскаланара. Онно илии-атах буолан көмөлөһөрбүт, үөрүү-көтүү бөһө буоларбыт. Эдъийбит кэлэр эрэ, ийэбит туох баар розеткаларын, алдыаммыт кипятильниктарын, хобордоох сунуурдарын онорторон, эмиэ үөрүү бөһө буолара... Ити курдук эдъийбит уокка-күөскэ, тизиниыккэ быйаһы дьобурдааба.

Эдъийбит биһиги үөрэхтээх, үлэһит, дьонун ыал буоларбытыгар кыһаллара. Кэлин аны биһиги оһолорбутун кытта бодуустаһара,

көрсөрө-харайсара, ситиһиллэринэн наһаа астынара, кэһи туттара. Оһолорбутун дьыосаакка илдьэрэ-аһалара, тыйаатырга, киинэсэ сырытыннара. Ол тухары тыйаатыртан син-биир тэйбэтэ. Оһолорбут эдъийдэригэр олус убааммытара. Кыра сырыптаһтарына, саналарын магнитофон кассетатыгар уһулан биэрбитэ биһигин олус күндү. Алдыаммыт уоттаах-күөстээх оонньуурдарын наһаа үчүгэйдик онорон, абырахтаан биэрэр этэ. Эдъийбит Кааһа оноруо диэн буолааччы. Эргэ сурунааллартан, хаһыаттартан оһоо сыһыаннаах хартыыналары, ойуулары кырыһан, блокнот онорон биэрэр этэ. Хас бырааһыннык аайы барыбытыгар хас аһсааммытынэн бэлэһи кытта хайаан да аккырыккалаах, онтукайын бэйэтэ онорбут буолар уонна үчүгэй баһайытык үөрүүлээх быһыыга туттара. Оһолорбут эдъийдэригэр олус тардыһаллар этэ. Кинигэни, хаһыаты, фотоальбому, бэл, боростуой хаһыаты олус интэриэһинэй тына кэһсээччи. Эдъийбитигэр махталбыт мунура суох...

Кини олох сайдыытын, уларыыһын-тэлэрийиитин кэтээн көрөн, сыаналаан, оһоу кытта тэгнэ хардылыһыра, 75 сааһыгар диэри үлэттэн илиитин араарбатаба. Эдъийбит Екатерина Еремеевна бочуоттаах олоххо, үлэсэ үтүө сыһыанынан, кэһи-хольку майгытынан биһизхэ холобур буолар. Биһиргэ үлэһит дьонугар, дьэ кэргэнигэр олус эйбээс, амарах сыһыаннаах, биһизхэ биһиргэ да кыһырыбаһа, бэйэтин туһунан үчүгэй эрэ өйдөбүлү хаалларан барда.

Екатерина Еремеевна ис санаатыгар илдьэ сылдьыбыт ийиһилэрэ төрөбүт саһатын тыһынан хоһоон-ырыа буолан айыллыбытара, хаһыакка бэһээтэммиттэрэ. 80 сыллаах үбүлүөйүгэр хоһооннорун хаартыскаларынан кыргэтэн, тэттик кинигэ таһаарыһыһыгар наһаа үөрбүтэ, махтаммыта.

Эдъийбит барахсан сырдык мөһсүөнэ, үлэсэ-үөрэххэ сыһыана

оһолорбутугар холобур буолар, кини үтүө санаата, истин сыһыана, олоххо таптаһа сүрэхпитигэр өрүү баар. Эдъийбит Катябытын биһиги кэһи туттабыт. Кини туһунан үтүө өйдөбүл оройуонун, нэһилиэгин дьонугар, ыччатыгар, аймахтарыгар, оһолоругар холобур буола турдун.

Сылантан, Чурапчыттан,
Дьыкуускайтан Дьячковскайдар,
Аммосовтар, Ивановтар.

Алгыһын аныыбын

Саһалыы тупсаһай көрүнтээх,
Саһалыы иһирэх изиһилээх,
Саһа дьэ дьэндэйэр, дьэргэйэр.
Саһааран ыраахтан көстүүлээх.

Саһа дьэ ичигэс буолуохтун,
Дьол-көмүс уйата дэтиэхтун,
Үтүөтүк, чэгиэниик туруохтун,
Үйэтэ өр сыла уһуохтун.

Тэлэгэ тутуунан туолуохтун,
Оһуруот, сибээһи чэлгийдун,
Сүөһүгүт дэлэй уһуохтун,
Кэһкилгит кэһирээн иһиэхтун.

Барыбыт үөрүүтүн үксэтэн,
Байылыат олохтоох ыал дэтин,
Саһабыт алаһын кыргэтэ,
Саһа дьэ дьэндэйэр ыраахтан.
1995 сыл.

Дьүкээбил суһумар
Табаһа кынтайар
Туптаһа тыһыһыга
Тумарык туундарам
Туһаарар үөһүгэр.

Сээдэһи кэһиэтэ
Сээһэн иһиттэр,
Оһуһаһы кэһиэтэ
Ойуолуу турдулар.

Дьулуһкан айаһа
Дьоруолуу сүүрдүлэр,
Дьүкээбил суһумар
Дьэһиһкэй тэһиһилэр.

ТААС ТУМУС ЗАХАРОВТАРА

Таас Тумус туһунан эдэр сылдьан истибэт да этим. Окко түспүт онһуубунан, сиргэ түспүт сэрэбизийбинэн Дьыкуускайдаагы киинэ мэхээнниктэрин оскуолатын бүтэрэн, 1961 с. кэргэмминэн Сметанин Иван Дмитриевичтыын Таас Тумус бөһүөлэгин киинэ установкатыгар ананан үлэһити тиийбиппит.

Бөһүөлэк олус кыраһыабай сиргэ турара, хайдах эрэ хайалаах Кавказ дэриэбинэлэригэр майгыһыныра. Аллараа Лена өрүс уһуора да көстүбэт саамай кэһиһир сирэ, дьыһалар хайа тэллээбэр кирипизэ курдук үөһэ тахсан иһэллэрэ. Бөһүөлэк үрдүк сыырыгар табыстаһа, кэрэ көстүү арыллара - ордук сайын, күһүн, саас.

Мин Тааттаттан төрүттээх, наар саһалар ортолоругар улааппыт кыһизхэ нэһилиэһиэ састааба эмиэ дьиктитэ, араас омук барыта баара: нуучча, саһа, ньиэмэс, литовец, фин. Кэһсэтэр тылбыт араас, бары иллээх баһайылар, миһскалэргэ сонун астарын ууран ыалларынан күндүлээһэлэрэ.

Бөһүөлэкпит сэрйи кэмигэр 1942 с. фронту баһыһынан хааччылар сыаллаах тэриллибит Ленинградскай уобалаһтан ньиэмэстэр, финнэр, литовецтар, чурапчылар күүс өттүнэн көһөрүллэн, биһиргэ сүөкэммит барахсаттар олохсуйан, интернациональнай бөһүөлэк үөскээбит.

Чурапчыттан кэлбит ыаллартан саамай улахан дьэ кэргэн Захаровтар этилэрэ. Биһиги кэлэрбитигэр сорохторо дойдуларыгар төһүбүттэр этэ.

Биһиги ордук Прасковья Егоровна Захарова-Филиппова дьэ кэргэнин кытта алтыһан олорбуппун. Прасковья Егоровна олох оһо сааһыгар биһиргэ төрөбүт уһааһарын, быраатын, ийэтин, абатын кытта кэлбит. Кэргэнэ Иван Филиппов үчүгэй баһыһы киһи этэ, бэһиэс оһолоохторо. Бөһүөлэкпит сабыллан, Китчэн, бэһиэс оһолоохторо. Бөһүөлэкпит тэрбаспыһыт. Смородичнай диэн бөһүөлэктигинэн тарбаспыһыт. Прасковьялаабы кытта Смородичнайга эмиэ ыаллыы олорбуппун. Кыра кыыстара Прасковья Ивановна үлэһитэ, баһыһа таатал этэ. Мин кыра кыргыһтарым

ол дьыосаакка сылдьыбытара. Кыра уол Иван хараһым ортотугар улааппыта, олус сымнаһас майгылааба.

Кэлин да Прасковья Егоровна Таас Тумуһуттан араһыбатаба, кыра уола Иванныын суруйааччы Владимир Николаевич Федоров олорбут дьэһитин ылан, олохторун тиһэх күнүгэр диэри олорбуттара.

Прасковья Егоровна куруук бөһүөлэкпиттэн барбалпын, уһуоһум дьонум таһыгар хаалыахтаах диэрэ. Прасковьяны таһынан кыра бырааттара Егор Егорович Захаров дьэ кэргэнин кытта Таас Тумуһтан саһалаан, күн бүгүнүгэр диэри биһиргэ алтыһабыт, кыһалдыбытыгар көмөлөһүһүбүт. Оһолорбут Санһаар оскуолатыгар биһиргэ үөрэммиттэрэ, Смородичнайга ыаллыы олорбуппун. Егор Егорович кэргэнэ Людмила Львовна Кушнарева-Захарова Таас Тумуска балык тутууһу үлэһитэ. Смородичнайга көһөн кэлэн да баран, балык соһуотугар үлэлээн, бизнсийэһэ тахсыбыта.

Кэргэнэ Егор Егорович балык соһуотун катерыгар мэхээнниктиирэ, хаһытаан да буолара. Райсэбизт дьыкутаатынан талылла сылдьыбыта, үлэһит баһайы этэ, балык соһуотугар өлүгөр диэри үлэлээбитэ.

Куоһуу, Кэбээһи оскуолатын үөрэнэччилэрэ 2003 с. Таас Тумуһу үйэтиһиһэ ылсан, олус улахан үтүөнү онордулар. 1942 с. саһалаан устуоруһатын сүрүн өттө: балык соһуота, Кэбээһи райпота, балыһыһа, оскуола уонна да атын тэриһтэлэр бары хара гранит тааска суруллан үйэтиһилиһилэр.

Киһи үөрэрэ - үлэлээбит, олорбут дьон аата сурулуннулар. Чурапчыттан көһөрүүгэ кэлбит ыаллар оһолорун кытта ааттара (төһө булуһуһуһунан) киирдилэр. Аны «Краткая эһкурсия по истории Таас Тумуса и Китчана» альбом бэһээттэнэн, Таас Тумуһтан, Китчэнтэн төрүттээхтэргэ тарбанна. Онон Захаровтар олорбут Таас Тумуһтарыгар ааттара-суоллара хаалла.

Оскуола оһолоро 2008 с. саһалаан, сайын аайы Таас Тумуска слету тэрийэллэр. В.Н. Федоров оһо

сааһа ааспыт дьэһитин истизнэтигэр мемориальнай дуосканы туруорбуттара. Мэнэ таас диэн, стела диэн, Владимир Федоров айар дьэһитэ, Николай Лугинов «Таас Тумус» сэхэһиһигэр аһаммыт саһа балаһана, эбээн суруйааччыларыгар чуора - тутуу баһаам. Бу слеттарыгар биһигини, Таас Тумус, Китчэн урукку олохтоохторун кыһаараллар, биһиргэ үлэһиһит. Прасковья Егоровна, Иван тыһыһааһтарын тухары Куоһуу, Кэбээһи оскуолаһарын үөрэнэччилэрэ, Таас Тумуһтан төрүттээх ыччаттар болһомтоһолорун иһигэр сылдьыбытара. Сырыы аайы кэһи-тайма, хаартыскаһа түһэрэн, интервью ылан, сэргэхсити бөһө этэ. Аны куоһуулар сылы быһа көрөллөрө-харайаллара. Эмтэрин-томторун, бородууһаһарын таһан биэрэллэрэ. Прасковья Егоровна ыччаттарга махтанара, Дьыһа хаһыһаһынан, 2012 с. сааһыгар күн сириттэн барбыта. Уола Иван ийэтин кэһиһиттэн эмиэ улаабаба. Кинилэр ааттарын ыччат умнуһат. Кэһиһи да икки сайын экспедицияларыгар аһтан-санаан аһаллара, хаартыскаһара Таас Тумуска баннерга, билиһтэлэргэ үйэтиһиллэн тураллар.

Захаровтар дьэ кэргэннэрэ бары: аһалара Егор Петрович, ийэлэрэ Прасковья Петроһана, уопаттар Иван Егорович, Петр Егорович, Николай Егорович, Егор Егорович, Прасковья Егоровна, кийиһиттэрэ: Татьяна Мироһона, Анфиса, Людмила Львовһана, күтүөттэрэ Иван Филиппович Филиппов кыһыһыны уһансыһытара, сэрйи кэһиһиттэн Кэбээһиһтэһи балык соһуота сайдыһыгар улахан үтүөлээхтэр. Мин санаһар, кинилэр дьыһалара, олохторо Таас Тумуһу кытта ыһа сибээһтээх.

2016 сыллаахха Николай Егорович кыһыһа Надятыгар арыаллатан, Санһаарынан, Кальвэһиһанан, Таас Тумуһунан бэрт диһин ис хоһоонноохтук сылдьан барбыта. Улуус саһаһааһчыһара болһомто ортотугар сырыһыннарбытара, үөлэһнээһин, биһир саһастааһын өрөспүүбүлүкэһэ биллэр балыһыт Григорий Алексеевич Азаровы көрсүбүтэ.

Клавдия Ивановна СМЕТАНИНА,
ССРС кинематографиятын туйгуна,
Саһа өрөспүүбүлүкэһин киһинэтин бэтэрээнэ.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Күн-күбэй ийэбитин, эйэсэ эбэбитин, хос эбэбитин Елена Дмитриевна ИЛЛАРИОНОВАНЫ 80 сааскын туоларынан ис сүрэкпийиттэн ийиитик-истинник эбэрдэлиибит!

Күндү киһибитигэр барба махталбыт бараммат, сүбэбин-амабын истэрбит туугунан да кэмнэммит. Уһуннук, дойуобайдык, дьоллоохтук эрэ олох, үөрүүбүтүн үксэт, оёо сааспыттын санат! Талталбыт сылааһа, сизинэрин мичээрэ санаабын сандаартын, үйэбин уһаттын. Алгыс баһа сыланнын!

Эбэрдэни кытта оёолорун уонна кинилэр дьиз кэргэннэрэ.

Тускар туһан

Итэбэл төлөпүн сулууспатын өнөтүнэн туһан

Билинни кэмнэ аан дойду үрдүнэн араас хабааннаах өнгөнү онорор төлөпүн сулууспалара тэриллэн үлэтиллэр. Ол курдук, Бүтүн Араассыйа үрдүнэн 8-800-2000-122 нүмэрдээх, икки тылынан (нууччалыы, сахалыы) сангарар итэбэл төлөпүнүн сулууспата суукканы эргиччи тохтоло суох үлэтир.

XXI үйэ глобализация, көмүүтэр, сана иһитиннэрэр-биллэрэр технология балысханлык сайдыыта кууска кирибитинэн, олох тэтимэ түргэнник уларыта-тэлэрийэ туарынан уратылаах. Олоххо баар араас ыарахаттар: үлэ мистэтэ суоҕа, үөрэх иити болпуруостара, куһаҕан дьаллыкка ылларыы, суорума суолланыы, уо.д.а. кыһалбалар сытыытык тураллара баар суол. Маны таһынан сорох дьон тус кыһалбаларын араас биричинэтинэн чугас дьонугар, билэр киһилэригэр дэбигис арыян санааларын үлэстибэт буолуохтарын эмиэ сөп.

Манньик түгэннэ эһиги 8-800-2000-122 нүмэрдээх итэбэл сулууспа төлөпүнүгэр ханьык баһарар ыарыһатар, өр кэмнэ сүгэһэр тынан идьэ-сылдыбыт да болпуруостарыгар туһааннаах көмөнү ылыаххытын сөп. Ол курдук, төрөппүтү, учууталы, доһоттору, тулалыыр эйгэни кытары тапсыбат, уопсай тылы булбат, олоххо көрсөр уустук, ыарахан түгэннэргэ, дьиз кэргэн сыһыаныгар, оёону иити, куһаҕан дьаллыкка ылларыы курдук сытыы болпуруостарга анал идэлээх психологтар сүбэлэринэн төлөбүрү суох босхо туһанааххытын сөп.

Дария РОЖИНА.

Дьиз кэргэн уонна ыччат социальной-психологической өйбүлүн киинин исписэлиһэ.

Уус Алдан улуунун Танда олохтооҕо, тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар үлэстэбит улуус ытык киһитэ, үлэ, тыыл бэтэрээнэ

ЗАБОЛОЦКАЯ Анастасия Михайловна

уһуннук ыалдьан күн сириттэн күрэммитинэн балтытыгар Надежда Михайловна Заболоцкаяга, оёолоругар, уруу-хаан аймахтарыгар дириг кутурбаммытын тиздэбит.

Улуустаабы култуура салалтата, биир идэлээх сойуустара.

Чакыр нэһилиэгин олохтооҕо

АДАМОВ Егор Николаевич

уһун ыарахан ыарыттан олохтон туораабытынан кутурбаннырын тиздэпэлэр!

Адамов Егор Николаевич олохтон туораабытынан кэргэнигэр Александра Агафьевнага, биригэ төрөөбүттэригэр, оёолоругар, чугас аймахтарыгар Чакыр нэһилиэгин дьаһалтата.

Эдэр эрэнэр ыччаттара, үлэһиттэрэ, элбэх оёо аҕата, эһэтэ Адамов Егор Николаевич олохтон туораабытынан кэргэнигэр Александра Агафьевнага, биригэ төрөөбүт балтытыгар Саргылана Николаевнага, оёолоругар, чугас аймахтарыгар "Күнчээнэ" уһууаан кэлэктиибэ.

Күндү бырааттара, убайдара, таайдара Адамов Егор Николаевич олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оёолоругар, ийэтигэр, биригэ төрөөбүттэригэр Элэгэнтээс Адамап оёолоро, сизннэрэ.

Болугуртан төрүттээх Дьокуускай куорат олохтооҕо, Сахаэнерго инженер-электрига

КУЗЬМИН Владислав Семенович

Кутурбаннырын тиздэпэлэр:

Күндү оёолоро, убайдара, бырааттара Кузьмин Владислав Семенович олохтон туораабытынан ийэтигэр Валентина Егоровнага, аҕатыгар, уруку үлэһиттэригэр Семен Васильевичка, балтытыгар, ОдьКХ исписэлиһигэр Надежда Семеновнага, кэргэнигэр, оёолоругар ОдьКХ ГУТ Чурапчытаабы салаатын салалтата, үлэһиттэрэ.

Кузьмин Владислав Семенович олохтон туораабытынан төрөппүттэригэр, кэргэнигэр, оёолоругар, биригэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар биригэ үөрэммит доһотторо.

Таптыыр уоллара Кузьмин Владислав Семенович олохтон туораабытынан ийэтигэр, чугас доһотторугар Валентинага, аҕатыгар Сэмэннэ, биригэ төрөөбүттэригэр Евдокия, Семен Макаартаар.

Таптыыр оёолоро, быраата Кузьмин Владислав Семенович олохтон туораабытынан дьуогэлэригэр Валентинага, кини кэргэнигэр Семенна, убайыгар Василий Семеновичка Платоновтар дьиз кэргэннэрэ.

Кузьмин Владислав Семенович олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оёолоругар, аҕатыгар Сэмэннэ, ийэтигэр Валентинага, убайыгар, балтытыгар, сизннэргэ Мырылаттан Собахиннар, Чурапчыттан Кузьминнар.

Убаастабыллаах пайшиктаахтарбыт, улууспут олохтоохторо!

2019 с. ыам ыйын 25 күнүгэр «Алмазкредитсервис» Чурапчытаабы кэпэрэтибинэй учаастага барыгытын «Дни Добра и Улыбок» диэн, «Алмазкредитсервис» өрөспүүбүлүкэ тэриллэбитэ 15 сылын туолар үбүлүйдээх тэрээһинигэр истинник догуйан туран ытыгар!

Тэрээһин 10 чаастан Олонхо дьизтигэр пайшиктаахтарбытыгар маастар-кылаастары ытытыттан саҕалыахпыт.

Күнүс 3 чаастан Ленин болуоссатыгар көрдөөх күрэхтэһии, кункурустар түмүктэрин таһаарыы, пайшиктаахтары наһараадалааһын, улууспутугар «Алмазкредитсервис» скамейкатын үөрүүлээхтик аһыы, саха эстрадатын сулустара кыттылаах пайшиктаахтар кэнсирдэрэ эһигини күүтэр.

Бука барыгытын көхтөөх кыттыыны ыларгытыгар ытырабыт.

Бырагырааманы сиһилии Алмазкредитсервис-Чурапчытаабы инстаграм страницатыгар көрүн.

«Алмазкредитсервис» Чурапчытаабы кэпэрэтибинэй учаастага.

ИНФОРМАЦИЯ

для оповещения и информирования населения о высокой степени вероятности возникновения ЧС и аварийных ситуаций в результате установления высокого IV класса пожарной опасности лесов (по весенней шкале) на территории 4 районов.

По данным ФГБУ «ЯУГМС»:

16 мая в Оймяконском, Мегино-Кангаласском районах, в ГО «Якутск» и его окрестностях, 17-18 мая в Чурапчинском районе ожидается установление высокого IV класса пожарной опасности леса по весенней шкале.

Рекомендации Главам и руководителям предприятий и организаций:

- довести информацию до населения, работников предприятий;
- организация регулярного информирования и оповещения населения и заинтересованных организаций об обстановке, уровне угроз возникновения ЧС и мерах по их снижению; о местонахождении ПВР, маршрутах эвакуации, местах сбора;
- проводить разъяснительную работу с населением через СМИ о складывающейся лесопожарной обстановке, обеспечить доведение информации о действующих лесных пожарах и термических аномалиях, приближенных к населенным пунктам, задымленности и превышению ПДК в атмосферном воздухе, мерах защиты (В пожароопасный период в лесу категорически запрещается:
 - разводить костры, бросать горящие спички, окурки, оставлять пропитанный горючими веществами обгоревший материал;
 - выжигать траву;
 - оставлять бутылки и осколки стекла – они могут стать причиной пожара.

Уважаемые жители и гости республики, помните: лица виновные в нарушении правил пожарной безопасности, несут дисциплинарную, административную или уголовную ответственность;

- определить способы доведения информации до населения, (ТВ, радио, печатные СМИ, информгентства) по обстановке с лесными пожарами на территории района;

- организовать оповещение и информирование населения района о складывающейся лесопожарной обстановке, обеспечить доведение информации о действующих лесных пожарах и термических аномалиях, приближенных к населенным пунктам, задымленности и превышению ПДК в атмосферном воздухе, мерах защиты;

- адресно организовать информирование граждан с заболеванием дыхательных путей.

- обеспечить работу пунктов выдачи средств индивидуальной защиты органов дыхания (при необходимости оформить заявку на СИЗОД в Государственном комитете по обеспечению безопасности жизнедеятельности населения РС (Я)).

Информацию о проведенных мероприятиях прошу предоставить в оперативно-дежурную смену ЕДДС МО «Чурапчинский улус (район)» тел: 41-660; 41-460; эл.адрес: chureds@mail.ru

И.В. ХОЮТАНОВ,

начальник ЕДДС МО «Чурапчинский улус (район)».

Болугуртан төрүттээх Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, тапталлаах аҕабыт, убайым

ЯКОВЛЕВ Петр Николаевич

бу дьыл ыам ыйын 17 күнүгэр соһумардык олохтон туораабытын чугас дьонугар, табаарыстарыгар биллэрбит.

Оёолоро, балтыта, аймахтара.

Кутурбаннырын тиздэпэлэр:

Биригэ үөрэммит доһотторо Яковлев Петр Николаевич олохтон туораабытынан балтытыгар, кэргэнигэр, оёолоругар, сизннэригэр, чугас дьонугар, аймахтарыгар, табаарыстарыгар Амма орто оскулатыгар биригэ үөрэммит доһотторо.

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, таптыыр кэргэн, аҕабыт, эһэбит

НАЗАРОВ Тимофей Александрович

олохтон туораабытын аймахтарыгар, доһотторугар курутууан туран иһитиннэрбит.

Кэргэнэ, оёолоро, сизннэрэ.

Кутурбаннырын тиздэпэлэр:

Тапталлаах кэргэнэ Назаров Тимофей Александрович олохтон туораабытынан учууталларыгар Дария Владимировнага С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оскулатын 7-с «б» кылааһын кэлэктиибэ, төрөппүттэрэ.

Күндү сизннэрэ, убайдара, бырааттара Яковлев Петр Николаевич олохтон туораабытынан кэргэнигэр Туйаара Ильиничнага, балтытыгар Надежда Николаевнага, оёолоругар Дьокуускайтан Васильевтар, Абрамовтар, Матвеева, Чурапчыттан Абрамовтар.

Күндү таптыыр бырааттара Бүөккэ – Яковлев Петр Николаевич олохтон туораабытынан балтытыгар Надяга, кийиттэригэр Туйаарага, оёолоругар, сизннэригэр, чугас дьонугар, доһотторугар Диригтэн Петроовтар, Мындабаайыттан Мироновтар, Ивановтар.

Назаров Тимофей Александрович олохтон туораабытынан кэргэнигэр, кэллэһэлэригэр Дария Владимировна Назаровага, оёолоругар, сизннэригэр С.А.Новгородов аатынан Чурапчы орто оскулатын кэлэктиибэ.

Күндүтүк саныыр күтүөттэрэ Назаров Тимофей Александрович олохтон туораабытынан кэргэнигэр Дария Владимировнага, оёолоругар Лианага, Алешага эдьийи Анастасия, күтүөтэ Сергей уонна оёолор Наташа, Женя, Саша дьиз кэргэннэрэ.

Кытаабынай эрдэктэр а.т. - Е.Г. МАКАРИНСКАЯ.

Экономика, тыа хаһаайыстыбатын отдела - А.М. СЛЕПЦОВ.

Корреспонденттар - С.А. ЖЕНДРИНСКЭЙ, М.В. ПЕТРОВА.

Таһааны - Л.К. ПОПОВА.

Баччаппэччи - С.А. ПАВЛОВ.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР

Правительство, Чурапчы улуунун

"Сана олох" редакция-издательский

холбоһук автономной учреждение

Российской Федерации. Учреждение

СР управлениытар 2012 с. кулун тутар

15 күнүгэр регистрацияламыт нүмэра

- ПИ №ТУ14-0238.

Редакция, издатель

аадырыһа: 678670, Чурапчы

с/п. Карл Маркс уул, 26 "а"

Телефоннарбыт: редактор

- 41-332, отделега - 41-265,

41-358. E-mail: sanaoloh@

mail.ru, сайт: sanaoloh.ru,

instagram: @sanaoloh

Баччаа саҕаас: № 36 (11593)

Компоиэ: 2 бач. лист

Ахсаата 1450. Хаһыат сыаната: 15

Аһаар оһуор: иһиттэр сана редактор

политический отдел: сэт. публатор

букааһык: Орута ыһааһык кыттылар

кэрдыткэстэригэр эһиги аһаар оһуор

букааһык